

A fiatalokkal szembeni szankcióalkalmazás sajátosságai

Tartalomjegyzék

1.BEVEZETŐ.....	2
2.TÖRTÉNETISÉG.....	4
3.MAGYAR TÖRTÉNETISÉG.....	5
3.1 Büntetőnovellák.....	6
3.2 Büntetés-végrehajtás fejlődése.....	6
4.FIATALKORI BŰNÖZÉS ALAKULÁSA.....	7
4.1 Makrokörnyezeti tényezők.....	8
4.2 Mikrokörnyezeti tényezők.....	9
4.3 „Médiaerőszak” kérdése.....	12
5.MAGYAR SZANKCIÓRENDSZER ÉS A FIATALKORÚAKRA VONATKOZÓ SPECIÁLIS RENDELKEZÉSEK.....	13
5.1 Mi is az a szankció?.....	14
5.2 Fiatalkorúak szabályozása.....	15
5.3 Fiatalkorú jogi értelemben.....	16
5.4 Büntetések.....	16
5.5 Intézkedések.....	19
5.6 Kedvezmények.....	21
6.JAVÍTÓINTÉZETI NEVELÉS.....	22
7.LÁTOGATÁS AZ ASZÓDI JAVÍTÓINTÉZETBEN.....	24
7.1 Az Aszódi Javítóintézet története.....	24
7.2 Interjú Szarka Attila igazgató úrral.....	26
8.BEFEJEZÉS.....	29
9.KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....	31
10.FELHASZNÁLT IRODALOM.....	32
11.MELLÉKLET.....	35

Fiatakorúakkal szembeni szankcióalkalmazás sajátosságai

Vikár György¹: „Akitől megvonták az érzelmi táplálékot, annak egyetlen segítsége az erőszak. A szeretetben megcsalt gyermeknek felnőttkorra már csak a gyűlölet marad.”

Tudományos pályázatom témája a fiatalokkal szembeni szankcióalkalmazás sajátosságai. A téma választásához egyrészt hozzájárult a büntetőjog iránti töretlen érdeklődésem, amely tanulmányaim befejezése után pályám megválasztásában is irányt mutat számomra, másrészt ezen a jogágon belül a fiatalokra vonatkozó specialitások mélyrehatóbb megismerésének a vágya is vezérelt.

A dolgozatom jeligéjeként a „*Bűnös ártatlanok*” kifejezést választottam, amely kifejezi a speciális bűnözői csoporthoz való viszonyulásomat. Maga a bűnözés egy fontos, kiemelkedő és megoldandó probléma a mai modern társadalmakban főleg, ha fiatalok az adott elkövető. Úgy gondolom, hogy senki nem születik több vagy kevesebb bűnözői hajlammal, mindenki tiszta lappal, úgynevezett „*tabula rasa*”²-val kezdi meg az életét. Azonban mindenkinél meg van a lehetősége annak, hogy szembe találja magát az állammal valamilyen jogellenes, társadalomra veszélyes cselekmény miatt, amelynek esélyét bizonyos tényezők, mint például a közvetlen és tárg környezet, a családi viszonyok, iskolai körülmények felerősítik, vagy megfelelő esetben egyensúlyban tartanak. Ezek alapján tehát a fiatalok ártatlannak tekinthetők, a nem megfelelő személyi és környezeti körülményeik elszenvedői, de nem mehetünk el mellett a tény mellett, hogy a büntetőjogi szabályozás alapján bűnösnek kell őket tekintenünk, és ennek megfelelően szankcióban kell őket részesítenünk. Pályázatom során ezt a paradoxon, látszólag teljesen ellentétben álló helyzetet kívánom feloldani.

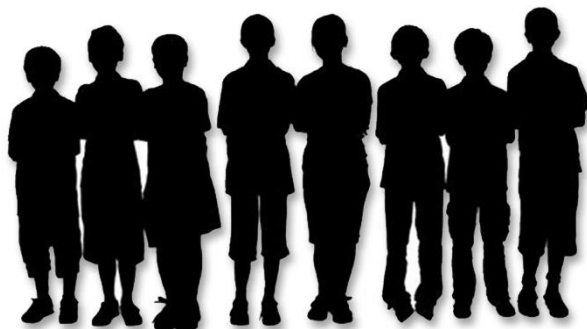
A Vikár Györgytől vett idézet is álláspontomat erősíti, hiszen azt mondja, hogy azok a gyermekek, későbbi fiatalok, akik neveltetésük során nem kapják meg a megfelelő mértékű és minőségű érzelmi biztonságot, felnőve erőszakosakká és gyűlölködőkké válnak embertársaikkal szemben. Véleményem szerint fontos a bűnelkövetők egy csoportjának a vizsgálata, hogy miért és hogyan követnek el a gyermeki kort éppenhogy elhagyva, a felnőtté válás kapujában állók törvényen kívüli cselekményeket. Teszik ezt mindannak ellenére, hogy a feladatuk a tanulás, a testi-lelki-érzelmi fejlődés, a családtól tanult szociális készségek tökéletesítése, jövőjük tervezése, a társadalom hasznos tagjaivá válása lenne. A rohanó, feszült felnőttkori létbe lépés előtt ebben az időszakban nyílna alkalmuk megalapozni az elkövetkező éveiket, továbbvinni a morális értékeket, a hagyományokat, a kultúrát, hiszen a fiatalok a jövő letéteményesi és reménységei is egyben. Azért is érdemelnek külön figyelmet, mert számukra még adott a lehetőség hibáik felismerésére, azok kijavítására és a társadalomba való visszailleszkedésre. Mindemellett tény, hogy e hosszú átmeneti időszak az életükben pszichikailag nem könnyű a fiatalok számára, szembe kell nézniük számos kihívással, csalódással, kudarccal, szülőkről való fokozatos leválással, és emellett felelősségteljes gondolkodásmódot is el kell sajátítaniuk.

¹ Vikár György (1926-2003): pszichiáter, pszichoanalitikus orvos és tudós. Fő érdeklődési területét a gyermekek, kamaszok és a művészek alkotóképessége alkotta.

² Empirista gondolkodók által használt fogalom, amely szerint az ember elméje születéskor még nem tartalmaz semmiféle veleszületett ideát.

A fentiekből adódóan gyakran haragvóak, dühösek a világra a velük szemben állított követelmények miatt, emellett gyakran önbizalomhiányosak, frusztráltak, versengenek egymással a pozíciókért, amelyből gyakran fakad agresszív magatartás.

Dolgozatom során a következő tematika szerint fogok haladni: először is fontosnak tartom a történeti háttér megvizsgálni Magyarországon belül és kívül is egyaránt, hogy a fiatalkori bűnözés kialakulását és annak szabályozását, mint folyamatot lássuk. Ezt követően a fiatalkori bűnözés kialakulásának makro- és mikrokörnyezeti tényezőivel foglalkozom. Dolgozatom fő részét a magyar szankciórendszer és ezen belül a fiatalkorúakra vonatkozó speciális rendelkezések elemzése teszik ki, kiemelve a javítóintézeti nevelést. A kiemelés keretén belül az Aszódi Javítóintézet igazgatójának, Szarka Attilának feltett kérdéseimre adott válaszait is ismertetem. Szerencsém volt ugyanis 2015. szeptember 14-én látogatást tenni az intézménybe, és saját szemmel megtapasztalni, hogy hogyan is működik a gyakorlatban a büntetés-végrehajtási nevelés, a helyes útra terelés. Végezetül pedig a lehetséges preventív és büntetés letöltése utáni megoldásokat sorakoztatom fel.

TÖRTÉNETISÉG

Ahhoz, hogy egységes képet kapjunk a szankcióalkalmazás sajátosságainak létrejöttéről fontosnak tartom a magyar, illetve a külföldi jogrendszerekben a fiatalkorúakra vonatkozó szabályozás kialakulását szemléltetni.

Érdemes először is megvizsgálni a római jogot, hiszen ez a legfejlettebb és legismertebb ókori jogrendszer. A római büntetőjog kizárólag a teljes jogú, férfi római polgárookra vonatkozott. Az, hogy ki számított teljes jogú, vétőképes római polgárnak az életkor és az elmeállapot határozta meg. A *Ius Romanum* szerint a serdültek vétőképesek voltak, tehát felelősségre lehetett őket vonni, ha cselekményeik jogrendbe ütközőek voltak. A serdültség határa fiúknál 14. életév betöltése, lányoknál a 12. életév betöltése volt. Mindezek alapján megállapítható, hogy a rómaiak is büntetni rendelték a fiatalkorúak deviáns viselkedését.

A XIX-XX. század fordulóján a büntetőjoggal foglalkozók új, speciális elkövetői csoportokat észleltek, úgy mint elmebeteg vagy gyengeelméjű elkövetők, iszákosok, közveszélyes munkakerülők, megrögzött büntetettek, gyermek- és fiatalkorú elkövetők. A különféle büntetőjogi iskolák elemezni kezdték először az elkövetett bűncselekményeket, majd magát az elkövetőt is. A *tettközpontú büntetőjogi iskola*³ nem tett különbséget kor szerint, az első bűncselekményét elkövető fiatalkorút úgy büntették, mint a *többszörös visszaesőt*.⁴

A *tettesközpontú büntetőjogi iskola*⁵ hozta meg a változást. Európában a XIX. században a fiatalkorú elkövetőket három csoportba osztották: elhagyott gyermek, akinek nem voltak szülei; elkövető, de büntetőjogilag felelősségre nem vonható gyermekek és fiatalkorúak, akik vétőképtelenek vagy betegek voltak; végül bűnelkövető és felelősségre vonható fiatalok. Az első két csoportba tartozók nem estek a büntetőjog hatálya alá, nevelésük az állam feladata volt. Már a tettesközpontú iskola is az intézkedéseket részesítette előnyben a büntetésekkel szemben csakúgy, mint a jelenlegi szabályozás is. Az intézkedés kiszabásánál az eljáró bíróra volt bízva, hogy melyik intézkedést, milyen időtartamra alkalmazza, tehát az eljárás maga egyéniesítve volt. Európa több országában különbírárságot állítottak fel a fiatalkorúak számára, ahol az ítékezés külön eljárási szabályok alapján zajlott. Első fiatalkorúak bírósága 1899-ben Chicagóban kezdte meg működését, innen terjedt el az alkalmazásuk. Ennek hatására Magyarországon 1913-ban jelent meg az első ilyen jellegű bíróság, 1947-től működött a fiatalkorúak budapesti törvényszéke.

³ tettközpontú büntetőjog: XVIII. század a klasszikus büntetőjogi iskola megjelenése, amely az elkövetett tettet, bűncselekményt helyezte a középpontba, elkövető személyét egyáltalán nem vizsgálták.

⁴ szándékos bűncselekmény elkövetését megelőzően végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték visszaesőként, az utolsó büntetés kitöltésétől a szabadságvesztéssel fenyegetett újabb bűncselekmény elkövetéséig 3 év még nem telt el. (Deres Petronella-Domokos Andrea: Büntető anyagi jog II., 2014.)

⁵ XIX. században kiteljesedett a klasszikus büntetőjog, ezzel párhuzamosan speciális elkövetői csoportokat észleltek, a visszaesők száma jelentősen növekedni kezdett, tettes személye felé tolódott a figyelem.

A fiatalok bűnözőkkel szemben az alábbi intézkedéseket lehetett kiszabni: alkalmazni lehetett a **dorgálás** intézményét, amely alapján a bíróság nyilvános tárgyaláson komoly intelmet intézett, figyelmeztetést adott, hogy újabb büntetett vagy vétség elkövetése esetén szigorú büntetést fognak kiszabni a fiatalok számára.

Próbára bocsátás szankcióval is élni lehetett, amikor a bíróság bűnösséget megállapító ítéletet nem hozott, bizonyos próbaidőre feltételesen szabadon hagyták az elkövetőt, pártfogó felügyelet mellett figyelemmel kísérték, havonta jelentést készítettek. A módszert az 1870-es években az Egyesült Államokban szabályozták először törvényben.

Javító-nevelést zárt intézetben, hosszabb időre, 15-16 évesnél fiatalabbakkal szemben alkalmaztak. Európa nyugati felében XVI. században is működtek ilyen intézetek, Angliában 1854-ben alkották meg a javítóiskolai törvényt.

Fiatalok fogházába serdült fiatalok, fiatal felnőttek kerültek, tehát akik elmúltak 15-16 évesek. Ezek közül legrangosabbnak az angliai Borstal intézetet tartották, ideutalták a 16-21 éves korban fegyházzal vagy fogházzal sújtott fiatalokat, ha szabadságvesztés kiszabását látták célszerűnek. A beutalás minimum 1, maximum 3 évre szólhatott.

MAGYAR TÖRTÉNETISÉG

Magyarországon fokozatosan alakult ki a fiatalokra vonatkozó büntetőjogi szabályozás mai rendszere, a magyar büntetőjog tudományban a fiatalok bűnelkövetők szempontjából a *Csemegi-Kódex*⁶ és annak kiegészítő novellái jelentik a fordulópontot.

Az 1878. évi V. törvénycikk a büntettekről és vétségekről, és az 1879. évi XL. törvénycikk a kihágásokról alkotják együttesen az első magyar törvénnyé lett teljes büntetőkódexet. A klasszikus büntetőjogi iskola elvein alapuló kódex általános és különös részre oszlott, ezek 9, illetve 43 fejezetre, 486 paragrafusra tagolódtak. Az Általános rész tartalmazta többek között a törvény hatályát, a kísérletet, a részességet, a szándékot, a büntetés végrehajtását kizáró okokat stb. A különös rész 5 csoportba tagolva készült el, mint például állam elleni bűncselekmények (I-VIII. fejezet) vagy a közbiztonság elleni bűncselekmények (XXXVII-XL. Fejezet). Hármassoros felosztás (trichotómia) jellemezte: büntetett, vétség és kihágás, azonban szankciórendszerében csak büntetést alkalmazott, ezért monistának nevezhető. Megjelenik benne a rabsegélyezés, ami azt jelenti, hogy a rabokat elbocsátásukat követően támogatják a társadalomba való visszailleszkedés eredményességének céljából.

Hiányosságait utólag *novellákkal*⁷ egészítették ki, hiszen számos bírálat érte *Csemegi Károly*⁸ művét, miszerint az általa alkalmazott büntetési rendszer bonyolult, a mellékbüntetéseket helytelenül kapcsolja a büntetésekhez. Fő hibaként említették, hogy a fiatalok számára és a visszaesőkre nem állapított meg megfelelő szabályokat, tehát a törvénykönyv nem igazodik a való életben tapasztalható büntetőjogilag releváns eseményekre. Végül ezek a bírálatok eredményezték a megszülető novellákat.

⁶ 1878. évi V. törvény, amelynek általános része 1951-ig, különös része 1962-ig volt hatályban.

⁷ a kódex átfogó, koherens módosítása, a jogi struktúra alapfogalma

⁸ eredetileg Nasch Károly (1826-1899), magyar jogász, kúriai tanácselnök, büntetőjog-tudomány kiemelkedő alakja. Életének fő művét öt éven át dolgozott (1878. évi V. tv). A törvénykönyvhöz írt indoklás mai napig elismert, maradandó alkotás. Magyar Jogász Egylet első elnöke volt 1898-ig.

Büntetőnovellák

Kovács Kálmán⁹ véleménye a Novelláról: „Ezzel a jogszabállyal a magyar törvényhozás a 20. század első évtizedében megtette az első lépést a kriminológia eredményeinek értékesítésére büntetőjogunkban.”

A novella első javaslata *Szilágyi Dezső*¹⁰ nevéhez köthető 1892-ben, aki a felmerült problémákat egyenként kívánta orvosolni, így a fiatalkorúak kérdését is. Javaslatát azonban visszavonták, majd végül *Balogh Jenő*¹¹ bízta meg a születendő novella kidolgozásával, így született meg a 1908. évi XXXVI. törvénycikk A büntető törvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról, vagyis az I. Büntetőnovella, amely megoldotta a fiatalkorúak kérdését is többek között. Ezen törvény újraértelmezte a fiatalkorúság fogalmát, az elkövető 12. életév alatt gyermeknek volt tekintendő, büntetőeljárás ellene nem lehetett indítani, ebből adódóan fiatalkorúnak a személy 12-18. életév között számított.

Szankciórendszerére a preventív, azaz a megelőző szemlélet volt jellemző, vagyis nem az elkövetett bűncselekményt kívánta szankcióval sújtani, hanem éppen ellenkezőleg, magát a jogellenes cselekmény bekövetkezését akarta megelőzni. A fiatalkorú elkövetők büntethetőségéhez értelmi és erkölcsi fejlettség volt szükséges. Szankcióit tekintve elsődlegesen megelőző intézkedésekkel (házi felügyelet alá helyezés, házi vagy iskolai fenyítés, javító nevelés, gyermekmenhelyre utalás, próbára bocsátás) szankcionált, vagy megelőző büntetésekkel (dorgálás, fogház, államfogház) kívánt élni. További novellák megalkotása következett 1928. évi X. törvénycikk (megrögzített büntettesek büntetéséről), illetve 1948. évi XLVIII. törvénycikk (biztonsági őrizet megjelenése) formájában, azonban ezeknek a módosításoknak a részletes bemutatása ebben a kontextusban nem releváns.

Büntetés-végrehajtás fejlődése

A büntetés-végrehajtási jog századfordulós eredménye többek között a fiatalkorúak intézeteinek létesítése volt. Megnyitották a fiatalkorúak országos fogházát Cegléden, több javítóintézetet Aszódon (1884), Kassán (1905), Kolozsvárott (1886), Székesfehérváron (1895), Rákospalotán lányok befogadására (1890).

Javítóintézetekbe a serdületlenek kerülhettek, a fogházra ítélt 20 éven aluliak részére alakították ki. Legfeljebb hat hónapra szólhatott a beutalás, a bírák azonban a gyakorlatban már kerülni próbálták ezt a fajta intézkedést, tekintettel arra, hogy egyrészt kevés javítóintézet állt rendelkezésre, másrészt több formassággal járt az intézetbe utalás a fogházba utalással szemben.

1951. évi XXXIV. számú törvényerejű rendelet, amely anyagi és eljárásjogi szabályokat is tartalmazott, a korábbi fiatalkorúak fogháza helyett börtönbüntetés kiszabását tette lehetővé. Az 1955. évi Büntetés-végrehajtási Szabályzat a felnőtt korúak büntetéséhez hasonlóan represszív (megtorló) elemeket tartalmazott, bevezette az általános iskolai tankötelezettséget, világnézetit, politikai nevelést, szakmai oktatást, mindezt pedig a 8/1959 BM. Sz. utasítás enyhítette. Az 1961. évi V. törvény értelmében építették be a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezéseket a Büntető Törvénykönyv Általános részébe, ebben a törvényben rögzítették,

⁹ Kovács Kálmán (1913-1988) jogtörténész professzor, az MTA doktora volt

¹⁰ Szilágyi Dezső (1840-1901) jogász, jogi reformer, politikus, Magyar Tudomány Akadémia tagja volt

¹¹ Balogh Jenő (1864- 1953) jogász, politikus, 1913-tól igazságügyi miniszter

hogy a 14-18. életévét betöltött személy tekintendő fiatalkorúnak.

A háború után a fiatalkorú fiúkat Cegléden egy huszárlaktanya lóistállójából átalakított épületben, lányokat pedig Kecskeméten helyezték el. 1954 végén a Sátoraljaújhelyi Országos Börtönbe szállították át őket a felnőtt korúakkal közös intézetbe. 1958-ban megtörtént az áttelepítésük a Budapesti Országos Börtönbe. Önálló fiatalkorú büntetés-végrehajtási intézet létesítése 1963-ra tehető.

A FIATALKORI BŰNÖZÉS ALAKULÁSA

A kriminológia területén sokan megkérdőjelezik, hogy van-e egyáltalán kapcsolat életkor és bűncselekmény között. Franciaországban az 1800-as években *Quételet*¹² arra jött rá, hogy az életkor jelentősen befolyásolja a bűncselekmények megvalósulásának számát. Az 1930-as években kutató *Glueck házaspár*¹³ szerint is a bűnözésben fontos elem az életkor. Goring 1913-ban angliai kutatásai során szembefordult a korszecifikus megközelítéssel, azon az állásponton volt, hogy a kornak mindössze jogi jelentősége lehet, nem függ össze a cselekményekkel.

A XX. század elején került a fiatalkori bűnözés Magyarországon középpontba, amely a mai napig kiemelkedő és kezelendő kérdés maradt. A rendszerváltást megelőző 1950-1960-as években a fiatalkori bűnözés csökkenést mutatott a preventív intézkedéseknek köszönhetően. Magyarországon a rendszerváltást követően, a kilencvenes években a bűnözések száma jelentősen megemelkedett, szerkezetét tekintve pedig átalakult. A megváltozott helyzet miatt sokan kényszerültek pályamódosításra, a gazdasági szerkezeti átalakulás és a társadalmi átrendeződések végett. 1989 és 1995 között a munkanélküliségi ráta 10 % fölé emelkedett, ennek következményeként kiéleződtek a társadalmi különbségek, jövedelmi egyenlőtlenségek.

A létminimumon élők száma 2-2,5 millió főre növekedett. A kialakult helyzet magával hozta a vagyon elleni bűncselekmények számának jelentős növekedését. Vagyon elleni bűncselekmények mögött két ok húzódhat, egyrészt a gyors meggazdagodás utáni vágy, illetve ebben az időszakban inkább a szükséglet szülte bűnözésről beszélhetünk. A szükséglet szülte bűnözés olyan körben alakult ki, ahol a létfeltételek megteremtése is veszélybe került. *Gönczöl-Korinek-Lévai szerzőhármass könyvének*¹⁴ 6. számú táblázata egy 1994-ben végzett kutatás eredményeit szemlélteti, melyben a bűnelkövetők életkori megoszlását vizsgálták. Az adatokból megállapítható, hogy bár a gyermekkorú elkövetők is szép számmal követtek el a 90-es évek közepén bűncselekményeket, a fiatalkorúak által elkövetett jogellenes cselekmények száma megközelítőleg 3,5-szerese a gyermekkorú elkövetők számának. A táblázatból az is megállapítható, hogy a legtöbb bűncselekményt a 20-24 éves korosztály követte el (22 697). A felnőtt korúak által összesen 105 010 jogellenes cselekmény elkövetése került rögzítésre, fiatal- és gyermekkorúak által összesen pedig 123 662, a fiatalkorúak aránya ebből 11 %, gyermekkorúaké 3%. A büntetőjogilag vétőképes életkor (az 1995-ben hatályos jogszabályok szerint a 14. életév) betöltése után a bűnözési gyakoriság meredeken emelkedik, maximumát fiatal felnőttkorban éri el (18-29 év), majd előbb kismértékben, 40-45. életév után meredeken lecsökken. Vannak azonban olyan bűncselekmény típusok, melyek elkövetői között a fiatalabb korosztályba tartozók aránya még a bűnelkövetők átlagánál megfigyelt arányoknál is

¹² Lampert Adolphe Jacques Quételet (1796-1874): belga statisztikus, szociológus, matematikus, kriminológia meghatározó alakja.

¹³ Eleanor és Sheldon Glueck amerikai kutató házaspár 40 éven át készítették felméréseiket vizsgálva többek között az életkor és bűnözés kapcsolatát.

¹⁴ Gönczöl-Korinek-Lévai: Kriminológiai ismeretek - Bűnözés, Bűnözéskontroll, Corvina 1999

magasabb, tipikusan ilyen a rablás vagy az erőszakos közösülés. Büntetett előéletűek aránya a fiatalkorúak tekintetében 20% a kutatások alapján.

2011-ben a fiatalkorú elkövetők száma 11 034 fő volt, amely az összes bűnelkövető 9,77%-át jelentette, a legfertőzöttebb terület Borsod-Abaúj-Zemplén megye a fiatalkori bűnözés tekintetében, köszönhetően az ottani gazdasági körülményeknek, és a magas munkanélküliségi számoknak (2011-ben 1086 elkövetőt regisztráltak a megyében).

Az erőszakos bűncselekmények területén a fiatal felnőttek és a fiatalkorúak a legaktívabb korcsoportok, amely összefügg az alkohol- és drogfogyasztással is. A kutatások alapján elmondható, hogy a 12-15 éves korú fiatalok körében elterjedt az alkohol- illetve a drogfogyasztás is, az ebből kialakuló függőségi állapot gyakran vezet kriminalizálódáshoz. Az Egységes Rendőrségi és Ügyészségi Bűnügyi Statisztikai rendszer 1995-1999 közötti adatai alapján a fiatalkorúak az erőszakos bűncselekményekben való részvételük a népességbeli arányukhoz képest kiemelkedő, ugyanis az elkövetők népességbeli aránya 16,8 %, míg az erőszakos bűncselekmények elkövetőinek 32 %-át teszik ki. A szándékos emberölésben 6,4 %, súlyos testi sértésben 6,7 %, magánlaksértésben 4,2 %, nemi erkölcs elleni bűncselekményben 11,82 %, rablásban 23,84 %, garázdaságban 10,84 %, kifosztásban 17 % részesedéssel szerepelnek. Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy nagyon elterjedt a bűncselekmények, illetve a fent felsorolt erőszakos cselekmények miatt kell a legtöbbször bíróság elé állnia fiatalkorúnak. A fiatalkori bűnözés jellemzői közé sorolhatók még, hogy általában nem egyedül követik el, hanem csoportosan¹⁵, ritka az utazó bűnözés¹⁶, céljaik között az anyagi haszonszerzés, agresszió kifejezése vagy kalandvágy szerepel.

Makrokörnyezeti tényezők

Érdemes megvizsgálni a makrokörnyezeti tényezőket, azt a tág társadalmi, gazdasági közeget, amelyben a felnőtté válás kapujában állóknak helyt kellene állniuk, és amely adott esetben deviáns magatartást vált ki belőlük. *Déri Pál* azt az állásfoglalást tette, miszerint a jelenkori bűnözés nagymértékű növekedésének oka a technológia fejlődéséből származó kényszerhelyzet. A gyors fejlődéseknek, változásoknak következtében a generációnak élete során több alkalommal új és újabb munkára kell átképeznie magát, és ezek a folyamatok próbára teszik az ember alkalmazkodó képességének gyorsaságát és minőségét is.¹⁷

*Andorka Rudolf*¹⁸ 1992-es kutatásai eredményeiből az derül ki, hogy a társadalom széles rétegeiben anomáliák (értéknélküliség vagy értékzavar) tapasztalhatók, amelynek egyik megjelenési formája a bűnözés.

*Durkheim*¹⁹ 1975-ben azt mondta, hogy anomáliáról egy társadalomban akkor beszélhetünk, ha deviáns viselkedési formák valamilyen a társadalomban bekövetkezett változás hatására növekednek meg jelentős mértékben. Szerinte a bűnözés normális jelenség, nincs olyan társadalom, ahol ne lenne jelen valamilyen szinten. A bűncselekményekkel akkor van baj, ha hirtelen, a megszokottnál nagyobb számban fordulnak elő.

¹⁵ Csoportosan követik el a bűncselekményt, ha az elkövetésben legalább három személy vesz részt.

¹⁶ Az elkövető lakóhelyétől távolabb követi a bűncselekményt

¹⁷ Dr. Déli Pál: Korszerű bűnözés, Budapest 1991

¹⁸ Andorka Rudolf (1931-1997) Széchenyi-díjas magyar szociológus, egyetemi tanár, Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja

¹⁹ Émile Durkheim (1858-1917) francia szociológus, modern szociológia és kulturális antropológia atyja

Ahogy azt korábban is említettem hazánkban a bűnözés száma az 1970-es évektől növekvő tendenciát mutatott, ugrásszerű növekedésről 1985-1987 között beszélhetünk. A rendszerváltozással járó átalakítások, tulajdoni viszonyok változása révén 1989 és 1995 között a magyar gazdaság jövedelemtermelő képességének mutatója visszaesett, ami kihatott a lakosság jövedelmi viszonyaira is, ami számokban a foglalkoztatottak számának csökkenését (25%-kal csökkent), a munkanélküliség emelkedésével járt (10% fölé emelkedett), amely teljesen új helyzetet teremtett az előző rendszer munkakötelezettségével szemben. Ezen változások magukkal hozták a társadalomban a vagyoni különbségek kiéleződését, sokan érezték veszélyeztetve mindennapi megélhetésüket, és közülük jópáran bűncselekmények elkövetésében látták a rövid távú kiutat (megélhetési bűnözés kialakulása).

Mikrokörnyezeti tényezők

Vajon milyen hatással van a fiatalkorú elkövetők személyiségére a családi környezet, az iskola, a barátok, a szabadidő eltöltése?

Fentiekben megvizsgáltuk, hogy a társadalomban bekövetkező változásokra hogyan reagálhatnak a fiatal korosztályba tartozók, az elkövetkezőkben a közvetlen környezet hatásait értékelem.²⁰

A pszichológusok szerint az emberi személyiség számos szükséglet rendszereként fogható fel. Murray²¹ megkülönböztetett elsődleges szükségleteket, mint a táplálék, a víz, a levegő igénye, és másodlagosakat, mint a hatalomvágy. A szükségletek *motivumokon*²² keresztül fejtik ki a hatásukat, majd jelennek meg az egyén, adott esetben, a fiatalkorú cselekedeteiben. Ezekre a motivumokra azonban külső környezeti hatás is hat.

A gyermek életének első szakaszaiban a legtöbbet családi körben tölti, amely ezáltal minden más befolyást megelőz. Ezalatt az idő alatt kialakul egy kapcsolat a szüleivel, megfelelő esetben érzelmi kötődés jön létre közöttük. Az érzelmi kötődésből tisztelet és a szülőkre való felnézés, majd róluk való mintavétel alakul ki. A gyermek átveszi a család szokásait, gondolkodását, erkölcsi értékeit, és saját személyiségére transzformálja azokat. Amennyiben a családi környezet építi a gyermek jellemét, támogatják őt, és megkapja az érzelmi biztonságot, akkor a későbbiekben a társadalom hasznos tagjává tud válni. Azonban, ha ezek a feltételek nem adóttak, és csonka családról vagy rossz körülmények között élő családról van szó, felmerülhet a fiatalkorú rossz útra tévedése. A gondok elől menekülő szülők deviáns, szenvedélybeteg életmódja a fiatalkorú demoralizálódását okozhatja. Így, ha egy fiatal szüleitől nem kapja meg a megfelelő szeretetet, amely az ő érzelmi fejlődését, önbizalmát biztosítaná, és emellett még a családon belül alkoholizmus és erőszak is megjelenik elképzelhető, hogy a gyermek csavarogni kezd, kimaradozik otthonról és új barátokra szert téve

²⁰ Az ISRD-1 projekt 1992-ben indult el, a Holland Igazságügyi minisztérium támogatásával. A Projekt célja az volt, hogy a fiatalkorú bűnözési sajátosságokat (mind a makro-, mind a mikrokörnyezeti tényezőket) felmérje, és azokat nemzetközi viszonylatban összehasonlítsa.

²¹ Henry Murray (1893-1988) motivumalapú személyiségpszichológus. Murray gyűjtötte össze, hogy mik azok a gyakori környezeti hatások, amelyek a gyermekeket érintik, és ezekből fakadóan milyen motivumok lépnek fel hatva a későbbi viselkedésükre.

²² David McClelland (1984): „motivumok tulajdonképpen érzelmi felhangokkal rendelkező ismeretnyalábok, amelyek preferált tapasztalatok és célok köré szerveződnek.”

valamilyen bűnözői bandába keveredik. Ha kialakul a kötődés, a bizalom az új barátok irányába, és e barátok bűnözői életmódot folytatnak, nagy a valószínűsége, hogy a fiatal a hozzájuk való kapcsolódás megerősítése érdekében részt fog venni a következő bűncselekmény végrehajtásában. A barátok, kortársak is befolyásolják a fiatal viselkedését. Ebben a korban érezni szeretnék, hogy tartoznak valahová, valamilyen közösség részesei. A fiatalok a barátok által könnyen kerülhetnek negatív befolyás alá labilis személyiségüknek köszönhetően.

Összefoglalva, ha a fiatalok elítéltek családi környezetét nézzük, azt állapíthatjuk meg a különféle kutatások, felmérések eredményeiből, hogy azok a fiatalok, akik csak az egyik szülő háztartásában élnek (csonka család) vagy egyéb nevelés alatt állnak nagyobb eséllyel kriminalizálódhatnak. Emellett a családi környezet összefügg a bűnözés szerkezetével is, ugyanis, akik nem élnek szülői háztartásnak általában súlyosabb magatartási formákat mutatnak.

A kutatások azt is bizonyítják, hogy az elszenvedett erőszak, fizikai bántalmazás is rizikófaktort jelent bűncselekmény elkövetése szempontjából, így fiatalok esetében a családon belüli erőszak is kihatással lehet a később tanúsított bűnözői magatartásra.

Alábbiakban két fiatalok elkövető önéletrajzának, illetve vallomásának részletét olvashatjuk.²³

Z. A. fiatalok önéletrajzának részletei:

„Mint a legtöbb fiú, én is azért kerültem ide, mert az előttem lezajlott események olyanok voltak, hogy rossz útra tévedtem. Ebben az volt a fő ok, hogy züllött, rossz volt a családi életem. Nem sokat törődtek a szüleim azzal, hogy élek vagy halok.”

„Állandóan veszekedtek, verekedtek. Én loptam a napot, és nem szoktattak semmilyen munkára.”

„Életem eddig olyan volt, hogy a legnagyobb haragosomnak sem kívánom azt. Szeretném, ha példát vennének az emberek, és nem élnének olyan családi életet, mint az én szüleim. Mert ez az egész oka annak, hogy ma itt vagyok, és ezt meg se tudom soha nekik bocsájtani.”

V. Miklós vallomása, az Aszódi Javítóintézetben töltötte büntetését az 1950-es években:

„Bratyóm vitt le először a fiúk közé. Nekem nagyon megtetszettek a srácok, így rendszeres látogatója lettem a Pongráczy úti telepi galerinek. A társaság tagjai zömmel 15-16 éves fiúk voltak. Időnként kártyázással és moziba járással töltöttük el.”

„Hogy hogy kerültem ide? Senkinél nem volt zsugára pénz. Ezért elhatároztuk, hogy éjszaka feltörjük a szomszéd trafikot. Sikerült. Újabb tervek és újabb kísérletek követték az első sikeres vállalkozást. Negyedszerre azonban Késest elkapták, és ő vamserolt.”

A Taxisgyilkos lányok esete 1997-ben megrázta a közvéleményt, a mai napig az egyik leghírhedtebb fiatalok által elkövetett bűncselekményként tartják számon. Az elkövetők két fiatal lány, mindketten tizennégy évesek. Rendeztelen anyagi körülmények között és csonka családban nőttek fel, amely miatt kevesebbnek és elnyomottnak érezték magukat. Bizonyítani akarták, hogy ugyanannyit érnek, mint a jobb körülmények között élő kortársaik, meg akartak

²³ Dr.Huszár Tibor: Fiatalok Bűnözők (Adalékok a fiatalok bűnözés problematikájához az 1950-1959.évek felmérései alapján), Tankönyvkiadó Budapest, 1964

felelni a fejükben élő téves mércének, miszerint a pénz határozza meg az embert. Azonban azzal nem számoltak, hogy a szerzett pénz nem egy életen át fogja kielégíteni az igényeiket, hosszú távon az emberéletet követelő bűncselekményük elkövetése nem oldja meg vélt problémáikat. Iskolabajlás, tanulás helyett a plázákat választották, ahol irigykedve figyelték néhány tehetősebb, velük egykorú társaik öltözködését, életét. Tettükért a Fővárosi Bíróság nagy tapasztalatú büntetőbírója, Dr. Vaskuti András mindkettőjüket 7 év 6 hónap fiatalkorúak börtönében letöltendő szabadságvesztésre, 5 év közügyektől eltiltásra ítélte. Az ügyész súlyosításért, a védő enyhítésért fellebbezett, végül a Legfelsőbb Bíróság a súlyosítás mellett döntött, egyikőjük 8 év 6 hónap, másikójuk 9 év fiatalkorúak börtönében letöltendő szabadságvesztés büntetést kapott.

Esetükben is megvolt a szükséglet, a csokoládé, az üdítő, a cigaretta, és a külső környezeti ráhatás, az hogy másoknak ez megadatik, de nekik nem. Ilyen jelentéktelen egyszeri élvezetek, anyagi haszonszerzés miatt kellett meghalni a huszonkilenc éves taxisnak. Érdemes vizsgálni, hogy az ő esetükben ki lehet a közvetett hibás. A két édesanyjának nem lett volna feladata elmagyarázni, hogy kitartó munkával, szorgalmas tanulással is kielégíthetők ezek a szükségletek? Vagy a tanároknak, akik átadják tapasztalataikat, tudásukat, nem feladatuk a tanított gyermekeket a száraz tananyagon kívül az életre is nevelni? Ha már megtörténik a baj könnyű hibást keresni, *Beccaria*²⁴ szavait idézve „Jobb megelőzni a büntetteket, mint büntetni azokat.” Véleményem szerint a taxisgyilkosság megelőzhető lett volna megfelelő szülői odafigyeléssel, neveléssel, ha időben észreveszik a lányok rossz útra tévedését, az erre épülő környezeti ráhatást és az ezekből kialakuló motívumot.

A fiatalkorúak gyakran a könnyű élet ábrándját követve gyorsan és sok pénz birtokába akarnak jutni, amelynek elérését jogellenes cselekmény végrehajtásában látják. Többségük nem tanulta meg szükségleteinek fontossági sorrendjét, ahogy ez jól látható a fent említett esetben is.

Az iskola a gyermek életében az első nagy próba, itt mutatkozik meg, hogy a családjától elsajátított alkalmazkodó- és szocializálódási képességét hogyan tudja alkalmazni a gyakorlatban. A kriminológiai vizsgálatok szerint az iskolai végzettség is befolyásoló tényező lehet a bűnözés tekintetében. A kapott adatok szerint minél magasabb az iskolai végzettség, annál kisebb az esély kriminális viselkedésre. Fiatalkorúak esetén az elítéltek 1/3-a az általános iskola 8 osztályát sem végezte el, sőt akadt közöttük szép számmal írástudatlan is.

A különféle szenvedélybetegségek, mint az alkohol- és a drogfogyasztás is magas kockázati tényezőt jelent. Ennek kapcsán két okból jöhet létre bűncselekmény, egyrészt a bódult állapot miatti kitágult vagy megszűnt erkölcsi keretek révén, másrészt az ezek megvásárlásához szükséges anyagiak megteremtése céljából. 2007-ben a fiatalkorú elkövetők 6%-a állt alkohol hatása alatt a cselekmény elkövetésekor.

Fontos kérdés, hogy a fiatalkorú bűnelkövetők közül miért a fiúk teszik ki a jelentősebb hányadot (egy kutatás során a mintába kerülő fiatalkorúak 89,3 %-a fiú, 10,7 %-a lány volt)? E témakörben a hormonok hatását mutatom be. Fialatok nagy részében él *Cannon*²⁵ (1932) szavaival élve a „harcolj vagy menekülj,, (Nehogy alulmaradjak.) szemlélet. Eszerint egy konfliktust két úton képesek kezelni: vagy szembeszállnak, vagy pedig megfutamodnak, ami önbizalomhiányos állapotot idéz bennük elő. Ha a harcot választják, fiúk esetében a magasabb tesztoszteron szintnek köszönhetően ez agresszív magatartásban nyilvánul meg. A különböző kutatások eredményei alapján kimondható, hogy a fiúk hajlamosabbak fizikai agressziót

²⁴ Cesare Beccaria (1738-1794) olasz jogtudós, modern büntetőjog és a felvilágosodás jelentős alakja. Büntetőjogi főműve 1764-ben jelent meg „A bűnökről és büntetésekről” címmel.

²⁵ Walter Bradford Cannon (1871-1945) amerikai neurológus, fiziológus, orvos

alkalmazni a lányoknál köszönhetően a tesztoszteron hormonnak. *James Dabbs*²⁶ a börtönlakó férfiakat vizsgálta meg, és arra jutott, hogy azok a rabok, akiknek magasabb volt a tesztoszteron szintje, gyakrabban vétettek a börtön szabályai ellen, dominánsabban viselkedtek a társaikkal, közülük többen erőszakos bűncselekmények, akár gyilkosság miatt töltötték büntetésüket a börtön falain között. Ugyanilyen következtetésre jutott serdülőkorú fiúk körében is 1991-ben, Jurkovic és Frady társaival egyetemben. Dabbs 1992-ben arra a következtetésre jutott, hogy a férfi nemi hormon magasabb szintje több antiszociális viselkedést idéz elő, ami befolyással lehet akár a férfi tanulmányaira, munkájára, és sodorhatja bűncselekmények elkövetése felé is.

Számos bűnelkövető, így a fiataloké esetében is beszélhetünk különféle személyiségzavarokról, mint szorongásról, depresszióról, antiszociális személyiségről. Az elkövetőekben ezeket szeretném ismertetni. Ha a személyek gyermekkori szocializációjuk során gyakran vannak kitéve büntetésnek, az azt eredményezheti, hogy sok ingerhez tanulnak hozzá szorongásos választ, későbbiekben pedig olyan klinikai tüneteket produkálhatnak, mint a fóbia, szorongásrohamok, rögeszmés-kényszeres zavarok. Néhány kutató a depressziót is a szorongás egy változatának tekinti.

Antiszociális személyiség fontos eleme a késztetések megfékezésének képtelensége, nem tanulnak a büntetésből, vagy nem motiváltak annak elkerülésére. A tesztoszteron magas szintje is összefügg különféle erőszakos és antiszociális viselkedésekkel. A szorongás kellemetlen belső állapotot idéz elő, *Freud*²⁷ szerint a szorongás egy veszélyjelző, amely figyelmezteti az egyént, hogy valami rossz, számára kellemetlen dolog fog történni.

Az elfojtás egy elhárító mechanizmus, a gondolat távol tartása a tudatosságtól. Például, ha valaki késztetést érez arra, hogy megölje féltékenységből a párját, akkor az illető énje feltehetően lépéseket fog tenni, hogy a szóban forgó impulzust a tudatosságon kívül tartsa. Erikson²⁸ szerint is a serdülőkor nem egy zökkenőmentes fejlődési szakasz az ember életében. Krízisekkel teli, meg kell találni az identitást, a világban betöltött helyet, és ha nem sikerül szilárd énképet kialakítani, akkor az eredményezhet szerepkonfúziót, a kitöltendő úrt pedig úgy próbálja az egyén kitölteni, hogy azonosulni próbál csoportokkal, akár bűnözői csoportokkal.

„Médiaerőszak kérdése”

Gyermek és fiataloké esetében is kiemelkedő fontosságú, hogy az iskolai kötelezettségei után miként tölti el a szabadidejét. A szabadidő eltöltésének számos módja lehet, a háztartásban végzett munkától a sporton, mozin, olvasáson át. A kriminálpszichológusok szerint rendkívül fontos hasznosan eltölteni ezt az időt, ugyanis hajlamosító tényező válhat a nem megfelelő tevékenységekből. A modern technológia világában már nehéz elképzelni, hogy a fiatalabb korosztály ne használjon valamilyen műszaki eszközt időtöltés gyanánt. A következőkben a tévé nézéssel kapcsolatos megállapításokat ismertetem.

A tévé műsorán és a mozifilmekben (de ide sorolhatók a különböző számítógépes játékok is) az agresszió előfordulási aránya nagyon magas, egyre inkább kitolódik az ingerküszöb. Egy 1992-ben végzett becslés szerint tizenhét éves korára egy átlagos gyermek negyvenezer gyilkosságot lát a televízióban. A probléma abból is fakad, hogy nemcsak a felnőtteknek szóló

²⁶ James Dabbs (1937-2004) társadalom pszichológus

²⁷ Freud, háromfajta szorongást különböztetett meg: reális szorongás- külső világ felől érkező valóságos fenyegetési vagy veszélyességi miatt érzett félelem (pl. félelem attól, hogy este a sötét utcán kirabolnak minket), neurotikus szorongás- tudattalan félelem attól az ösztöneink kikerülnek az ellenőrzéseink alól, és olyasmit teszünk, amiért akár büntetés is jár, morális szorongás- megszegünk vagy készülünk megszegni egy erkölcsi szabályt

²⁸ Erik Homburger Erikson (1902-1994) fejlődépszichológus, pszichoanalitikus

filmek, hanem a rajzfilmek is tartalmaznak agresszív elemeket. Egy másik 1997-es amerikai kutatásból kiderült, hogy egy átlagos amerikai gyermek első 16 évében a legtöbb időt a televízió előtt tölti. Mindezt elég korán, óvodás korban kezdik el, amerikai és európai adatok szerint ilyen korban 3 órát töltenek napi szinten televízió nézésével, ami nagyban hozzájárul az egészséges szocializáció veszélyeztetéséhez. A veszély abban rejlik, hogy ezeken a kommunikációs platformokon keresztül látott újszerű agresszív viselkedésmódot megfigyeléses tanulás útján sajátítják el a gyermekek, illetve a fiatalkorúak. A megengedett, elnézett agressziót látva, a fiatalkorúban kialakulnak olyan attitűdök, miszerint ha konfliktusba kerülnek, nézeteltérésük támad, a legjobb rendezési módszer az erőszak. Médiaán keresztül érkező erőszakra, azt a választ szokták adni, hogy az erőszaktevőket végül megbüntetik, azonban azzal nem számolnak, hogy általában e büntetés későn érkezik, és az agresszió közben már megerősítést kap. Mindemellett az is megfigyelhető, hogy a pozitív szereplők is gyakran erőszakkal verik vissza az erőszakot.

Washington rendőrfőnökének az alábbi véleménye van az fentiekkel kapcsolatban (1991): „Amikor erőszakos cselekményt követő fiatalokkal beszélek, általában semmi megbánást nem tanúsítanak. Egyszerűen nem érzik, hogy amit elkövettek, morálisan helytelen.” Ebből azt következik, hogy az agresszió többszöri, ismételt látványa érzéketlenné teszi az alanyt.

A szülők feladata, hogy megvédjék gyermekeiket a televíziózásban rejlő veszélyektől, és segítsék az abban látottak helyes feldolgozását.

MAGYAR SZANKCIÓRENDSZER ÉS A FIATALKORÚAKRA VONATKOZÓ SPECIÁLIS RENDELKEZÉSEK

Ebben a fejezetben azt vizsgálom, hogy milyen a magyarországi szankciórendszer, és ezen belül miben rejlik a különbség a fiatalkorúakra vonatkozóan. Elmondhatjuk, tehát hogy a különbségtételre azért van szükség, mert a fiatalkorú elkövetők esetén alapvetően más a büntetés célja, mivel náluk lehetőség van a sikeres, eredményes reintegrációra, ebből eredően ők még formálhatók és nevelhetőek. Mindez abból fakad, hogy a felnőtté válás folyamatában egy átmeneti állapotot élnek meg, tudatuk még nem teljesedett ki, érzelmi és értelmi intelligenciájuk nem érte el a megfelelő minőségi szintet, emellett kevés élettapasztalattal rendelkeznek. A környezettől kapott, avagy nem kapott morális értékeket még nem képesek az élet területein alkalmazni. Nincsenek tisztában azzal, hogy az általuk produkált magatartás adott esetben mennyire veszélyes a társadalomra. Sokan közülük belesodródhatnak a bűnözésbe egy rossz baráti társaság, otthoni vagy iskolai problémák miatt. Szankcionálásukra azért is van szükség, mivel a fiatal korosztályok bűnözése Vavró²⁹ szavaival élve: „*mintegy előfutára a későbbi évek felnőttkori bűnözésének*”. Fiatal korban tanúsított magatartásával minden generáció mintegy megelőlegezi későbbi felnőttkori magatartását. Schneider szerint, akik korán kezdik a bűnözést, nagyobb valószínűséggel válnak a későbbiekben többszörös visszaesőkké. A statisztikák alapján a fiatalkorú elkövetők átlagosan 20 %-a büntetett előéletű. A különös³⁰ és többszörös visszaesők aránya a vagyon elleni bűncselekményekben viszonylag magas, ami arra enged következtetni, hogy a vagyon elleni bűnözés a fiatalkorú elkövetők egy bizonyos körénél életformává, az önfenntartás eszközévé válik adott gazdasági viszonyok között.

²⁹ Dr. Vavró István (1936-) kriminológus, professzor, egyetemi tanár

³⁰ Különös visszaeső az a visszaeső, aki mindkét alkalommal ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekményt követ el.

A fentiekből adódik tehát, hogy a fiatalkorúakkal szemben tekintettel sajátosságaikra, a felnőtt korúakétól részben eltérő szabályozást kell alkalmaznunk.

A közvélemény érzékenysége tapasztalható, ha a fiatalkorúak bűnözéséről van szó, hiszen a fiatalok a jövő reménységei, sokan értetlenkedve állnak azelőtt, ha egy ártatlannak hitt fiatal bűncselekményt követ el. A régi rómaiak azt mondták: *Juventus ventus*, vagyis az ifjúság szél. Azt gondolom, hogy az ilyen helyzetbe kerülő fiatalok maguk is áldozatok, elszenvedő alanyaik az őket körülvevő problémáknak, megfelelő szülői odafigyeléssel azonban elkerülhető lenne az intézkedés-büntetés alá vonásuk. Felvetődhet a kérdés, ha mindez szocializációs probléma, akkor mennyire tehető felelőssé a család, ezen belül a szülők-nagyszülők, vagy a tanárok, barátok. Az ilyen fiatalkorú elkövetőkről azt mondhatjuk, hogy szociopátiás személyiségzavarral küzdenek, vagyis nem sajátították el a társadalomba való beilleszkedéshez szükséges normákat, szabályokat. Lehetőség van hosszú idő alatt, kitartó munkával, a fiatal együttműködésével ezen állapot visszafordítására, azonban a sikerességét nagyban befolyásolja az életkor, az intelligencia, az értelmi képesség és az akarat.

Nevelés egyik fő célja, hogy megakadályozza a bűnismétlést. Elterjedt az a vélekedés, miszerint minél korábban kezd valaki bűncselekményeket elkövetni, annál nagyobb az esély, hogy a későbbiekben is folytatni fogja. Ahhoz, hogy sikeres visszailleszkedésről beszéljünk, nemcsak a szankciónak kell célt érnie, hanem a társadalomnak is szerepet kell vállalnia, amit úgy tehet meg, ha mellőzi e személyek diszkriminálását, stigmatizálását.

Mi is az a szankció?

A szankció olyan joghátrány (*malum*), amelyet valamilyen bűncselekmény elkövetése miatt alkalmaznak, a bíróság által kiszabott szankciót az állam kényszerrel hajtja végre.

A következő kérdéskör, hogy milyen célt szolgálnak a különféle szankciók. Sokrétű céljainak egyike a *malum*, joghátrány okozása, rosszallást maga után vonó arányos viszonzás, idézve az ókori talio (szemet szemért) elvet, jogkövetkezményekkel kívánják a jogalkotók megvédeni a társadalmat a bűnös elemektől. Megjelenik a prevenció (megelőzés) intézménye, ezen belül beszélhetünk generális prevencióról, aminek a célja, hogy az egész társadalomban megelőzze a hasonló bűncselekmény megvalósulását, és beszélhetünk speciális prevencióról, amikor az adott elkövetőt kívánják szankcionálni, amely következtében meggátolja őt újabb bűncselekmény elkövetésétől. Végül, de nem utolsó sorban meg kell említenünk a kárjótételt, ami a kialakult jogellenes állapot helyreállítását jelenti (*restituto*), és amely a sértett, a megsértett közösség kiengesztelését szolgálja. A fiatalkorúak esetében kiemelkedő fontossággal bír a bűnmegelőzés, a prevenció, ezen belül is az egyéniesítés irányvonalában a speciális, személyre szabott prevenció.

Alapvetően a szankciórendszerek két csoportja ismeretes, a monista és a dualista. Monista, ha csak egyfajta szankciót ismer, például a Csemegi-kódexben csak büntetések voltak találhatóak. Dualista pedig akkor, ha többfajta szankciót is ismer, így a 2012. évi C. törvény alkalmaz *büntetéseket*³¹ is *intézkedéseket*³² is. Törvényhozó-jogalkalmazó viszonyában is többféle szankciórendszerről beszélhetünk, így például abszolúte határozott vagy határozatlan

³¹ A büntetés felelősségi szankció, büntetni azt lehet, aki törvény alapján büntethető

³² Intézkedés a büntetendő cselekményen alapul, ezért nemcsak büntetőjogilag felelősségre vonható személlyel szemben alkalmazzák.

rendszeréről. A ma hatályos Büntető Törvénykönyvünk a *relatív határozott rendszert*³³ alkalmazza.

A szankciókat tekintve is tehát speciális célokról beszélünk fiatalok esetén, A Btk. kimondja, hogy büntetést fiatalokkal szemben csak akkor alkalmazunk, ha az intézkedés nem vezet célra, és másként nem lehet elérni a fiatal helyes irányba történő fejlődését³⁴. A gyakorlatban kialakult egy sorrend a kiszabható szankciókat tekintve. Ez alapján első a sorban a szabadságelvonással nem járó intézkedés (pl. *jóváételi munka*³⁵), ezt követi a szabadságelvonással nem járó büntetés (pl. *közérdekű munka*³⁶), ezután a szabadságelvonással járó intézkedés (javítóintézetbe ³⁷utalás), majd végül legsúlyosabb a szabadságelvonással járó büntetés (*szabadságvesztés*³⁸). A büntetések, intézkedések alkalmazása során megjelenik a differenciálás (különbségtétel) és az egyéniesítés. Tudatosítani kell fiatalok elkövetőiben, hogy nem célravezető újabb bűncselekmény elkövetése, fontos emellett az átnevelés a jogkövető, dolgozó életre, ezzel a helyes irányba fejlődés elősegítése. Az Európa Tanács 20/2000. számú ajánlása kimondja, hogy a szankcionálás minimális intervenció, közbelépést jelentsen az elkövetővel szemben, valósuljon meg az ő esetükben is az arányosság (proporcionalitás) elve, meg kell akadályozni, hogy a fiatalokat a későbbiekben diszkriminálják, stigmatizálják.

A Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmánya (1966) kiemeli, hogy a fiatal személy esetében a bírósági eljárásnak tekintetbe kell vennie a személy életkorát és a rehabilitációt. Az ENSZ „pekingi szabályai” (1985) alakították ki a fiatalok hatékony igazságszolgáltatási rendszerének elvi kereteit. Rögzítették, hogy a fiatalok esetében a tisztán büntető jellegű intézkedéseket el kell kerülni.

Fiatalok szabályozása

A fiatal elkövetőket tekintve jogforrásként nem beszélhetünk külön fiatalokra vonatkozó büntető törvénykönyvről, a rájuk vonatkozó jogszabályokat a 2012.évi. C. törvény XI. fejezete tartalmazza. Nagy Ferenc 1994-ben³⁹ fogalmazta meg elképzeléseit a fiatalok szabályozásával kapcsolatban. A fiatal elkövetőkre vonatkozó szabályoknak a büntetőjogi jelleget meg kell őrizniük és a jogállami követelményeknek megfelelően kell megalkotni. Emellett kimondta, hogy a felelősségre vonás alapjának a bűnösségnek kell lennie, a szankció felső határa pedig az arányosságot kövesse. A jogszabályok alkalmazását tekintve úgy kell eljárni, hogy ha az adott tényállásra vonatkozóan nincs speciális eltérés, az általános szabályokat alkalmazzuk, ugyanis a XI. fejezet csak a speciális szabályokat tartalmazza.

Fiatalok jogi értelemben

Ahhoz, hogy fiatalok által elkövetett bűncselekményekről és azok szankcionálásáról beszélhessünk, meg kell határoznunk, hogy büntetőjogi értelemben ki számít fiatalnak.

³³ A szankció neve és a büntetési tételkeret törvény által van meghatározva, ez adja a rendszer határozott voltát, viszont a jogalkalmazó ezen határok közül már szabadon mozoghat a büntetés kiszabása során

³⁴ Btk. 106.§ (2)

³⁵ Btk. 117.§

³⁶ Btk. 112.§

³⁷ Btk. 120.§-122.§

³⁸ Btk. 109.§

³⁹ Nagy Ferenc: A fiatalok büntetőjoga reformjának szükségességéről. Magyar Jog. 1994.5. sz.

A Btk. XI. fejezetének 105.§ (1) bekezdésében, vagyis az Alapvető rendelkezésekben találjuk a meghatározást. Fiatalkorúnak számít, aki a bűncselekmény elkövetésekor betöltötte a 12. életévét, de még a 18. életévét nem, a büntetőjogi értelemben vett fiatalkorúságnak az elkövetéskor kell fennállnia. Ezen belül is beszélhetünk általános korhatárról, ami a 14.⁴⁰ és 18. életév között van, illetve speciális korhatárról, adott esetben 12. életév⁴¹ (büntetőjogi felelősségre vonás feltétele a *belátási képesség*⁴² megléte) betöltésétől büntethető a fiatal, ha emberölés, erős felindulásból elkövetett emberölés, rablás, kifosztás, életveszélyt okozó testi sértés esetén kell bíróság elé állnia. Születésnap esetén az adott nap éjfélig tekinthető fiatalkorúnak az elkövető. 12-14. életévén esetén büntetésként csak javítóintézeti nevelés szabható ki.

A magyar közvélemény meglepődöttséggel fogadta a korhatár leszállítását, azonban a magyarországi speciális alsó korhatára nem kirívó nemzetközi viszonylatban. Skóciában például 8 éves, Angliában a 10 éves gyerekek is büntethetőnek számítanak. Hollandiában és Franciaországban szintén 12. év a határ, ahogyan nálunk is ennyi volt egészen az 1960-as évekig. Amerikában már más a helyzet, ott ugyanis speciálisabban foglalkoznak a gyerekekkel, ott kortól függetlenül egy külön testület elé kerülnek az elkövetők, ahol csak szociális körülményeik és társadalmi helyzetük alapján döntenek el, hogy a büntetést kiszabó bíróság kiskorúként vagy nagykorúként kezelje-e őket.

Büntetések

A 2012. évi C.törvény büntetéseket és intézkedéseket is alkalmaz. A Büntető Törvénykönyv VII. fejezete tartalmazza az alkalmazható büntetéseket, illetve a XI. fejezet a speciális szabályokat. Ezek közül az első a **szabadságvesztés**⁴³, az ultima ratio jelleg ebben az esetben kiemelkedő szerephez jut fiatalkorú elkövetőknél, ugyanis szabadságvesztés, mint büntetés, csak legvégső esetben alkalmazható, velük szemben elsősorban intézkedést kell alkalmazni. Szabadságvesztés büntetés határozott ideig vagy életfogytig tarthat, az életfogytig tartó szabadságvesztés⁴⁴ a legszigorúbb büntetési nem, ezért kivételes büntetésnek tekintendő, csak azzal szemben szabható ki, aki az adott bűncselekmény elkövetésekor a 20. életévét már betöltötte, fegyházban kell letölteni, tehát fiatalkorúval szemben nem alkalmazható. A határozott ideig tartó szabadságvesztés⁴⁵ esetén tartamát tekintve megkülönböztetünk generális minimumot (3 hónap), generális maximumot (20 év), illetve speciális minimumot és maximumot, ami mindig az adott bűncselekmény törvényi tényállásában van meghatározva. Szabadságvesztés esetén háromféle végrehajtási fokozatról beszélhetünk: fogházzal, börtönnel és fegyházzal. Ahogy korábban említettem fiatalkorúak esetén életfogytig tartó szabadságvesztésről nem beszélhetünk, abból kifolyólag, hogy az esetükben eredményes lehet enyhébb szankció is, tartamát tekintve 1 hónaptól 10-15 évig terjedhet, attól függően, hogy betöltötte-e a 16. életévét. Végrehajtási rezsimek tekintetében a kiszabott szabadságvesztést

⁴⁰ Általános alsó korhatár, gyermekek ekkor fejezik be az általános iskolai tanulmányaikat, ekkor é el testi-szellemi fejlettséget, hogy felelősségre lehessen vonni.

⁴¹ 2013. július 1-jén lépett hatályba az új törvény, amely egyes bűncselekményeknél 12 évre szállította le a büntethetőségi korhatárt, és bevezeti az elzárást, mint büntetést.

⁴²Fiatal felismeri cselekményének jogellenes voltát

⁴³ Btk. 34.§-35.§, Btk. 109.§

⁴⁴ Btk. 41.§

⁴⁵ Btk. 36.§-37.§

fogházban vagy börtönben lehet letölteni. A Bv. tv.⁴⁶ alapján különös gondot kell fordítani a börtönben és a fogházban egyaránt a nevelésre, az oktatásra, a személyiségük fejlesztésére, testi fejlődésükre⁴⁷, ehhez biztosítani kell, hogy részt vehessenek szakmunkás, betanított munkás képzésekben, és hogy középfokú tanulmányokat folytathassanak⁴⁸, vagy akár dolgozhassanak. Gyógyszert és gyógyászati segédeszközöket térítés nélkül kapnak⁴⁹, érvényesülve az egészséges környezethez való alapvető emberi joghoz. Nevelésükhöz igénybe kell venni a gyámhatóság, egyéb állami szervek, társadalmi szervezetek, hivatásos pártfogó, családtagok segítségét⁵⁰, megfelelő viselkedés dicsérő oklevéllel is jutalmazható⁵¹. A Bv. tv. szerint lehetőség van rövid tartamú eltávozásra, ami évente 15 nap maximum, fogházban és börtönben egyaránt. Magánelzárás börtönben 10, fogházban 5 napig terjedhet⁵². A törvény azt is kimondja, hogy életkori sajátosságaik figyelembevételével alakul a börtön és a fogház rendje is. Amennyiben betölti a fiatalkorú a 21. életévét, akkor a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetéből átszállítják a felnőtt korúak büntetés végrehajtási intézetébe.

Következő büntetési nem az **elzárás**⁵³, olyan új büntetési típus, amely szabadságelvonnással jár, főként fiatalkorú és első büntetettek körében alkalmazják, célját a speciális prevencióban látja. Elzárás tartamát napokban kell meghatározni, amely 5 naptól egészen 90 napig, fiatalkorúak esetében 3-30 napig terjedhet, tehát jóval rövidebb a kiszabható időtartam. Elzárás legfeljebb három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények esetén alkalmazható. Vaskuti András szerint a rövid tartamú elzáráshoz nem lehet hozzárendelni semmilyen pedagógiai programot, pszichés sérüléseket okozhat, lehetőség van ez idő alatt bűnözői kapcsolatok kialakítására.

Közérdekű munka⁵⁴ jóvátételi jellegű büntetés, közösség érdekében végzett munkát jelent díjazás nélkül. Alkalmazása során figyelembe veszik az elítélt egészségi állapotát, képzettségét egyaránt. Tartamát órákban határozzák meg, minimum 48, maximum 312 órában. Ha nem végzi el az elítélt a rá kiszabott közérdekű munkát önhibájából, akkor szabadságvesztésre változtatják át. Ahhoz, hogy fiatalkorúval szemben kerüljön alkalmazásra, az szükséges, hogy az ítélet meghozatalakor töltse be a 16. életévét (elbíráláskori kor), tehát ha az adott fiatalkorú a bűncselekmény elkövetésekor csak 14 éves volt, lehet vele szemben is közérdekű munka büntetését kiszabni, ha az ítélet meghozatalakor már 16. életévét betöltötte.

Pénzbüntetés⁵⁵ egy anyagi természetű büntetés, amelyet az államnak kell megfizetni. Vannak olyan esetek, amikor kötelező ilyen büntetést alkalmazni: ha a bűncselekményt haszonszerzési célból követték el, ha határozott ideig tartó szabadságvesztésre ítélik, és ha megfelelő jövedelme, vagyona van, ezek konjunktív feltételek, egyszerre kell megvalósulniuk. Két lépcsőben szabják ki a pénzbüntetést, első lépcsőben meghatározzák a napi tételek számát, a bűncselekmény súlyát, társadalomra való veszélyességet, bűnösség fokát figyelembe véve (min. 30 max. 540 napi tétel), második lépcsőben egy napi tételnek megfelelő összeget állapítják meg, figyelembe véve az elkövető személyi, vagyoni, jövedelmi viszonyait (min 1000 Ft max. 500.000 Ft), ha elmulasztja a befizetést, akkor egy napi tétel helyébe egy napi

⁴⁶ 2013.évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról

⁴⁷ 2013.évi CCXL. törvény 192.§ (4)

⁴⁸ 2013.évi CCXL. törvény 193.§ (1)

⁴⁹ 2013.évi CCXL. törvény 192.§ (5)

⁵⁰ 2013.évi CCXL. törvény 192.§ (3)

⁵¹ 2013.évi CCXL. törvény 193.§ (3)

⁵² 2013.évi CCXL. törvény 193.§ (4)

⁵³ Btk. 46.§, Btk. 111.§

⁵⁴ Btk. 47.§-49.§, Btk. 112.§

⁵⁵ Btk. 50.§-51.§, Btk. 113.§

szabadságvesztés lép. Fiatalkorúak esetében akkor alkalmazható, ha az elkövetőnek van önálló keresete, jövedelme vagy vagyona. Legkisebb mértéke 15 legnagyobb mértéke 250 napi tétel, egy napi tétel minimum 5000 Ft, maximum 50 000 Ft. Itt is azt tapasztaljuk, hogy lényegesen kedvezőbbek a feltételek. Amennyiben nem tesz eleget a büntetésnek, azt közérdekű munkára kell változtatni (egy napi tétel helyébe 2 óra), ha ennek nem tesz eleget, akkor szabadságvesztésre kell változtatni.

Foglalkozástól eltiltás⁵⁶ kettős hatású szankciónak mondható, egyrészt társadalomvédelmi célja van, másrészt egzisztenciális hátrányt okoz az elkövető számára. Kötelező eset nincs elrendelését tekintve, a bíró mérlegelésére van bízva. Foglalkozásától el lehet tiltani azt, aki szakképzettséget igénylő foglalkozás szabályainak megszegésével követi el a bűncselekményt (pl. orvosi műhiba), vagy aki szándékosan, a foglalkozását felhasználva követ el büntetendő cselekményt, illetőleg aki nemi bűncselekményt kiskorú sérelmére követi el, akkor minden olyan foglalkozástól eltiltható, ahol 18 éven alulival hatalmi viszonyba kerülhet. Az eltiltás tartama lehet végleges, minimum 1 év, maximum 10 év, fiatalkorúak esetében nincsenek speciális szabályok, tehát az általános szabályok szerint járnak el velük szemben.

Járművezetéstől eltiltás⁵⁷ büntetésnek van kötelező esete, illetve olyan melyben a bíró mérlegelhet, hogy kiszabja e vagy sem. Kötelező a járművezetéstől eltiltani azt, aki ittas, bódult állapotban vezet gépjárművet. Mérlegelésre van lehetőség, ha engedélyhez kötött járművezetés szabályait megszegve követ el valaki bűncselekményt, vagy ha több bűncselekmény elkövetéséhez járművet használ (mozgó bűnözés). Eltiltás tartama lehet végleges, ha személyi adottságai, mint életkora, betegsége, jellembeli fogyatékosága miatt alkalmatlan, vagy lehet határozott tartamú, amikor is figyelembe veszik az adott bűncselekmény jellegét, tárgyi súlyát, bűnösségi fokát. Tartama terjedhet 1 hónaptól 10 évig. Fiatalkorúakra vonatkozóan nincsenek speciális szabályok, tehát velük szemben is az általános szabályok szerint járnak el.

Kitiltás⁵⁸ szankció célja, hogy megakadályozza az újabb bűncselekmény elkövetését. Különös Részben található, hogy melyek azok a bűncselekmények, ahol kitiltás alkalmazható szankcióként. Kötelező esete nincs, bírói mérlegelés függvénye, a bíróság kimondhatja egy vagy több helysége, közigazgatási egysége, ország meghatározott részére, időtartama minimum 1 év maximum 5 év lehet. Fiatalkorú elkövetők esetében specialitást jelen, hogy kitiltani nem lehet a fiatalkorú elkövetőt, ha megfelelő családi környezetben él.

Sportrendezvények látogatásától való eltiltás⁵⁹ intézményét a 2012.évi C. törvény vezette be, amit a különböző sportrendezvényeken vagy azokkal összefüggésben elkövetett bűncselekmények számának növekedése indokolt. Alkalmazásának feltétele, hogy az elkövető a bűncselekményt sportrendezvénnyel összefüggésben a sportrendezvényen, az odautazás, vagy a távozás során kövesse el. Tartamát tekintve minimum 1 év, maximum 5 év lehet, és a fiatalkorú elkövetőkkel szemben az általános szabályok szerint járnak el.

A **kiutasítás**⁶⁰ az utolsó büntetési nem, amely csak külföldi állampolgárral szemben szabható ki, kötelező az olyan külföldi állampolgárt kiutasítani az országból, akinek az általa elkövetett bűncselekményre tekintettel, az országban tartózkodása nem kívánatos. Időtartamát tekintve kiemelkedő tárgyi súlyú bűncselekmény esetén lehet végleges, egyébként minimum 1 év, maximum 10 év. Kiutasítani fiatalkorú elkövetőt három konjunktív együttes jelenléte esetén

⁵⁶ Btk. 52.§-54.§

⁵⁷ Btk. 55.§-56.§

⁵⁸ Btk. 57.§, Btk. 118.§

⁵⁹ Btk. 58.§

⁶⁰ Btk. 59. §-60.§, Btk. 114.§

lehet, ezek: tíz vagy több évi szabadságvesztéssel sújtanak, jelentősen veszélyeztetni a közbiztonságot, de nem sérülhet a családi élet tiszteletben tartáshoz való joga.

Itt kell megemlítenünk az egyetlen mellékbüntetést, a **közügyektől eltiltást**⁶¹, amely csak szabadságvesztéshez társulhat, akkor szabják ki, ha az elkövető méltatlan ahhoz, hogy a közügyekben részt vegyen (pl. aktív-passzív választójoga nem lehet, nem lehet hivatalos személy). A közügyektől eltiltás határozott ideig tart, legrövidebb tartama 1 év, leghosszabb tartama 10 év. Fiatalkorút a közügyektől eltiltani 1 évet meghaladó szabadságvesztés büntetés mellett lehetséges.

Intézkedések

A szankciók másik típusát, az *intézkedéseket*⁶² ismertetem az elkövetkezőkben.

Intézkedések közül az első a **megrovás**⁶³, amely a legenyhébb az intézkedések közül. Általában alkalmazására akkor kerül sor, ha az elkövető cselekménye az elbírálás idejében vagy már egyáltalán nem, vagy csak csekély mértékben jelent veszélyt a társadalom számára. A megrovás az egyetlen olyan szankció, amelyet nem csak a bíróság, hanem az ügyész is kiszabhat. Tartalmát tekintve, ez az intézkedés azt jelenti, hogy felhívják az elkövető figyelmét arra, hogy a jövőben ne kövessen el bűncselekményt, és kifejezik a helytelenítésüket a cselekménnyel kapcsolatosan. Szóban kifejezett erkölcsi és jogi rosszállás, amelyet azonban materiális következmény nem követ. A megrovás általános szabályi irányadók fiatalkorú elkövetők esetében is.

A **próbára bocsátás**⁶⁴ a feltételes elítélés egyik formája, vétség vagy 3 évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő büntett esetén a bíróság elhalaszthatja a büntetés kiszabását próbaidőre, de csak abban az esetben, ha feltehető, hogy a büntetés célja az intézkedés alkalmazásával is eredményes lesz. Nem lehet visszaesőssel, *bűnszervezetben*⁶⁵ elkövetőkkel szemben alkalmazni, illetve azzal szemben sem, aki a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztésre ítéltése után, a végrehajtás befejezése előtt, a felfüggesztett szabadságvesztés próbaidéje alatt követte el. Tartama minimum 1 év, maximum 3 év lehet. Fiatalkorúak tekintetében próbára bocsátás bármely bűncselekmény elkövetéséért kiszabható, 1-2 évig terjedően.

Jóvátételi munka⁶⁶ a közösség felé teljesített munkát, reparációt jelent. A büntetőjogi felelősség megállapításra kerül, ingyen végzendő munkát ír elő a bíróság állami vagy önkormányzati intézményben, civil szervezetnél, egyháznál. A közérdekű munkával ellentétben az elkövető választja meg a munkavégzés helyét. Vétség vagy 3 évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő büntett elkövetése esetén alkalmazható, amelynek tartama 24 órától 150 óráig terjedhet. Fiatalkorúak esetében akkor szabható ki, ha az elkövető az ítélet meghozatalakor már betöltötte a 16. életévét, tehát ha egy 13 éves fiatal követ el valamilyen jogellenes cselekményt, akár jóvátételi munkára is ítéltető ezek alapján.

⁶¹ Btk. 61.§, Btk. 115.§

⁶² Btk. 63.§

⁶³ Btk. 64.§

⁶⁴ Btk. 65.§-66.§, Btk. 116.§

⁶⁵ 3 vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport. Cél 5 évi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése, legmagasabb veszélyességi fokú

⁶⁶ Btk. 67.§-68.§, Btk. 117.§

Pártfogó felügyelet⁶⁷ az intézkedések közül az egyetlen, amelyet csak büntetés vagy intézkedés mellett lehet alkalmazni. A pártfogó feladata, hogy ellenőrizze az elkövetőt, segítse és támogassa a társadalomba való integrálását. Kötelező az elrendelése annál az elkövetőnél, akit életfogytig tartó szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátottak, illetve annál, akit feltételes szabadságra bocsátottak, vagy akivel szemben a szabadságvesztés végrehajtását felfüggesztették. Elrendelésére lehetőség van jóvátételi munka mellett, próbára bocsátás próbaidejére, szabadságvesztés felfüggesztésének próbaidejére, feltételes szabadságra bocsátás tartamának idejére és vádelhalasztás tartamára. A pártfogó felügyelet tartama legfeljebb 5 év lehet. Felügyelet alá vont személynek kötelező és fakultatív magatartási szabályokat kell betartania. Kötelező magatartási szabályok közé tartozik például a rendszeres kapcsolattartás a pártfogóval vagy az ellenőrzéshez szükséges adatok megadása, fakultatív magatartási szabály lehet a tanulmányok folytatása, italfogyasztási tilalom, mindig az adott helyzet és elkövető dönti el a fakultatív szabály milyenségét. Fiatalkorúakkal szemben mindig esély van az alkalmazására, ha felmerül, hogy újabb bűncselekmény elkövetésére van lehetőség, így például jóvátételi munka, ideiglenes elbocsátás mellett is alkalmazzák.

Az **elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele**⁶⁸ alapján hozzáférhetetlenné kell tenni azt az elektronikus hírközlő hálózaton közzétett adatot, amely bűncselekményt valósít meg, amit bűncselekmény elkövetéséhez eszközként használtak, amely bűncselekmény útján jött létre. A 2011/92/EU irányelv 25. cikke kiemeli a gyermekpornográfiát tartalmazó, terjesztő, területükön üzemeltetett weboldalak eltávolításának fontosságát. Azokkal szemben is alkalmazni kell az intézkedést, akik nem büntethetőek. Fiatalkorú elkövetők esetén az általános szabályokat kell alkalmaznunk.

A **kényszergyógykezelés**⁶⁹ határozatlan időtartamú, kettős arcú intézkedés, ugyanis egyrészt szolgálja az elkövető gyógyítását, másrészt megjelenik célként a társadalomvédelem. Négy konjunktív feltétel együttesen jelenléte alapozza meg a kényszergyógykezelés elrendelését: az elkövetett cselekmény személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó jellegű legyen, kóros elmeállapot miatt az elkövetőt nem lehet büntetni, attól kell tartani, hogy hasonló cselekmény elkövetése megvalósulhat, büntethetőség esetén a bíróság 1 évi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést szabna ki. Az intézkedést az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben hajtják végre, a bíróság 6 havonta vizsgálja felül a kényszergyógykezelés szükségességét, az elkövető elmeállapotáról két szakértő mond véleményt. Az általános szabályok irányadóak fiatalkorúak esetében is.

Az **elkobzás**⁷⁰ biztonsági intézkedés, gyermekkorúval, kóros elmeállapotúval vagy törvényben meghatározott büntethetőséget megszüntető ok miatt nem büntethetővel szemben is alkalmazható. A következő dolgokat kell elkobozni: (amelyek tulajdonjoga ezek után az államra szállnak) amelyet a bűncselekmény elkövetéséhez eszközül használtak, bűncselekmény elkövetése útján jött létre, amelyre a bűncselekményt elkövették, bűncselekmény befejezését követően e dolgot elszállítása céljából használtak, aminek a birtoklása a közbiztonságot veszélyeztet, jogszabályba ütközik és a sajtóterméket, amelyben a bűncselekmény megvalósul. Általános szabályok követendőek fiatalkorú elkövetők esetében is.

⁶⁷ Btk. 69.§-71.§, Btk. 119.§

⁶⁸ Btk. 77.§

⁶⁹ Btk. 78.§

⁷⁰ Btk. 72.§-73.§

Vagyonelkobzás⁷¹ az eredeti vagyoni helyzet helyreállítását szolgálja, speciális szabályként a bizonyítási teher megfordul, illetve akkor is alkalmazni kell, ha gyermekkor vagy kóros elmeállapot miatt az elkövető nem büntethető. Kötelező vagyonelkobzás, a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett vagyonnál, annál a vagyonnál, amely a bűncselekménnyel összefüggésben szerzett vagyon helyébe lépett, amely a bűncselekmény elkövetése céljából az ehhez szükséges, vagy ezt könnyítő feltételek biztosítása végett szolgáltatnak vagy arra szántak, illetve amely az adott vagyoni előny tárgya volt. Vagyonelkobzás általános szabályait alkalmazzuk fiatalkorú elkövető esetén is.

A fiatalkorúakkal szembeni büntetőeljárás⁷² során is figyelembe kell venni életkori sajátosságait. Az eljárást az életkori sajátosságok figyelembe vételével úgy kell lefolytatni, hogy elősegítse a törvények tiszteletét a fiatalkorú elkövetőben⁷³. A védő részvétele kötelező⁷⁴ az eljárás során. A bírósági eljárásban első fokon a tanács elnöke, ahol a tanács egyik ülnökének pedagógusnak kell lennie, másod- és harmadfokon a tanács egyik tagja az Országos Bírósági Hivatal elnöke által választott bíró⁷⁵. Amennyiben a fiatalkorú érdeke megkívánja zárt tárgyalást kell elrendelni.⁷⁶ A bizonyítás során a gyanúsított kihallgatását követően, ahol poligráfós vizsgálatra nem kerülhet sor, környezettanulmányt szükséges elkészítenie a pártfogó felügyelőnek, ami a fiatalkorú kockázatértékelését szolgálja⁷⁷. Előzetes letartóztatásra akkor van lehetőség, ha azt a bűncselekmény tárgyi súlya indokolja, javítóintézetben vagy büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani, 14. életévét be nem töltött esetén ez csak javítóintézet lehet.⁷⁸

Több reformgondolat is megjelent a szankciókiszabással kapcsolatosan az elmúlt években, Hevényi Attila a börtönbüntetés eltörlése mellett lépett fel, amelyet káros büntetésnek gondol a fiatalkorúak számára, jobban preferálja a nevelőintézetek munkáját, de ugyanígy Lőrincz József is az intézkedéseket mellett foglalt állást a büntetések helyett.

Kedvezmények

Az alkalmazható büntetések és intézkedések ismertetését követően, röviden arról, hogy milyen kedvezményekben részesülhet a fiatalkorú elkövető a szankcióalkalmazás során. A Btk. 107.§-a szól a tevékeny megbánásról, aminek helye akkor lehet, ha meghatározott vétség vagy 5 évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban fenyegetett büntett elkövetéséről van szó.

Az előzetes fogvatartást és a házi őrizetet a javítóintézeti nevelésbe bele kell számítani, 1 napi javítónevelésnek 1 napi előzetes fogvatartás, 2 nap házi őrizet felel meg, a fennmaradó házi őrizet tartamát 1 napi nevelésként kell beszámítani.

*Mentesítés*⁷⁹ a törvény erejénél fogva életbe lép az ítélet jogerőre emelkedésének napján, ha a kiszabott szabadságvesztés végrehajtását felfüggesztik vagy például, ha szándékos bűncselekmény miatt 1 évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztésre ítélik a fiatalkorú elkövetőt.

⁷¹ Btk. 74.§-76.§

⁷² 1998. évi XIX. törvény XXI. Fejezet

⁷³ 1998. évi XIX. törvény 447.§ (1)

⁷⁴ 1998. évi XIX. törvény 450.§

⁷⁵ 1998. évi XIX. törvény 448.§

⁷⁶ 1998. évi XIX. törvény 460.§

⁷⁷ 1998. évi XIX. törvény 453.§

⁷⁸ 1998. évi XIX. törvény 454.§

⁷⁹ Btk. 126.§

A fiatalok kérelmére a bíróság mentesítésben részesítheti az elkövetőt, amennyiben érdemes rá, illetve ha szándékos bűncselekmény miatt kiszabott 1 évet meghaladó tartamú szabadságvesztésre ítélik.

A taxisgyilkos lányok és élni próbáltak ezzel a lehetőséggel, így 2001. augusztus 6-án kegyelmi kérvényt intéztek az Országháznak. Mindketten arra hivatkoztak, hogy tetteiket megbánták, és legfőbb céljuk a munka és a tanulás lesz ezentúl. Több okból sem került végül sor a szabadlábra helyezésükhöz, egyrészt az emberölés minősített esete folytán, másrészt törvényi akadály miatt, hiszen a mentesítés feltétele a kiszabott büntetés legalább háromnegyed részének kitöltése, ami 2001-ben még nem volt aktuális.

A halmazati és összbüntetés⁸⁰ a következőképpen alakul a 18 éven aluli elkövetők esetében: a javítóintézeti nevelés és szabadságvesztés találkozása esetén összbüntetés a szabadságvesztés (egységes intézkedés⁸¹). Ha a bíróság több javítóintézeti nevelést rendelt el, és ezeket egységes intézkedés elrendelésekor még nem hajtottak végre, vagy amiket folyamatosan hajtanak végre, akkor a bíróság egységes intézkedésként javítónevelést rendel el. Úgy járnak el, hogy tartama ne legyen rövidebb a leghosszabb tartamú nevelésnél, de ne haladja meg a nevelések együttes tartamát, illetve 4 évet.

JAVÍTÓINTÉZETI NEVELÉS

Fiatalok elkövetőkkel szemben megjelenik egy intézkedés típus, amely az ókori bölcselők tanításában is olvasható, de jóval később vált az alkalmazható szankciók részévé. A szabadságelvonással járó intézkedés a javítóintézeti nevelés. Alkalmazására akkor kerül sor, ha a fiatalok elkövető szankcionálásának a célja a családi, mindennapi környezetéből kiemelve érhető el. Kizárólag velük szemben alkalmazható, célja az elkövető egyén nevelése, társadalomba való beilleszkedésének segítése, pszichés állapotának rendezése, erkölcsi normák tudatba építése, tanulmányok szorgalmazása. A nevelő hatásokat teleologikusnak, vagyis célirányosnak szokták mondani, ami abból ered, hogy a nevelés hosszú távú célja az egyén személyiségének helyes irányba történő fejlesztése. A Törvény⁸² előírása alapján a nevelés végrehajtása során tiszteletben kell tartani a fiatalok emberi méltóságát, biztosítani kell számára jogai megkülönböztetés nélküli gyakorlását és védelmét. Bármely bűncselekmény elkövetése esetén alkalmazható, ha a bíróság ezt a formát tartja a legalkalmasabbnak. Általában 1 és 4 év közötti időtartamot töltenek el a javítóintézetben a növendékek.

Az intézetek nem koedukáltak, tehát egymástól a lányokat és a fiúkat külön kell választani, csoportosítják őket életkor, egészségügyi állapot, nevelési szempontok alapján. A 16. életévüket betöltött nevelteket külön lakóegységben helyezik el a fiatalabbaktól. A nevelés megkezdésekor a törvényes képviselőt értesítik, nevelés tartama alatt a törvényes képviselő gondozási és nevelési joga szünetel, helyette azokat az intézet igazgatója gyakorolja. A nevelő egyéni, személyre szabott nevelési tervet készít és utalja a végleges csoportba, figyelembe véve a magatartását, az elkövetett bűncselekményt, szakértői vizsgálatok eredményeit (szakértői csoport végzi, amely áll pszichológus, gyógypedagógus, és orvos tagból). Az igazgató zárt jellegű intézeti részlegbe helyezheti a fiatalokat, amennyiben a rendet súlyosan, többször

⁸⁰ Btk. 123.§

⁸¹ Btk. 124.§

⁸² 2013.évi CCXL. törvény XXVII. Fejezet

megszegi, de akár engedélyezheti, hogy tartósan az intézeten kívül töltsön időt tanulmányok vagy munka végzésének okából.

A nevelt kapcsolattartásra jogosult a hozzátartozóival, szülői felügyeleti joggal rendelkező szüleivel, törvényes képviselőjével, ellenőrzés nélkül a védőjével, a gyámmal, a pártfogó felügyelőjével. A levelezés korlátlan terjedelmű és gyakoriságú lehet, amely ellenőrizhető. Telefonbeszélgetésre hetente 2 alkalommal legalább 10 percre van lehetőség, amely szintén ellenőrizhető kapcsolattartási forma. A nevelt részére küldött csomagot a csoportnevelője jelenlétében bonthatja ki, aki ellenőrzi a csomagban küldöttet. A nevelésre ítélt fiatalkorút személyesen is meg lehet látogatni 2 hetente egy alkalommal, legalább 30 percre, de maximum 2 órára.

A fiatalkorú magatartása, tanulmányai, munkában elért eredményei alapján jutalomban vagy fegyelmi büntetésben részesíthető.

Jutalom lehet: nevelői dicséret, igazgatói dicséret, valamilyen tárgyjutalom, korábbi fegyelmi büntetés elengedése, kimenő engedélyezése, eltávozás, szabadság engedélyezése. Kimenő heti egyszer 2-12 óra tartamban engedélyezhető. Eltávozás 2 hetente, összesen 30 nap terjedelemben, alkalmanként minimum 2 napra, maximum 5 napra lehetséges. Szabadság évi szinten 2 alkalommal a tanítási szünetekben adható, előtte értesítik a gyámot, szülőt, hogy biztosítsa a lakhatást, az ellátást, a fiatalkorú felügyeletét.

Jutalom mellett fegyelmi büntetés is kiszabható: nevelői figyelmeztetés, igazgatói megrovás, valamilyen közösségi programtól való eltiltás, kimenő, eltávozás, szabadság elvonása vagy zárt jellegű javítóintézeti részlegben történő elhelyezés.

Ideiglenes elbocsátásra van lehetőség, ha a javítóintézeti nevelésből az elkövető 1 évet már letöltött, és feltételezhető, hogy a nevelő cél így is megvalósul, mellette nem szabható ki szabadságvesztés, közérdekű munka, elzárás. Az elbocsátás időpontjáról értesítik a lakóhely szerinti illetékes hivatásos pártfogót, emellett felkészítik a családot, gondozót a fiatalkorú visszafogadására, ha ezek a feltételek nem adóttak, gondoskodnak lakhatásról, segítik a munka és tanulmányok végzését. Az ideiglenes elbocsátás tartama a nevelés hátralevő része, de minimum 1 év. Megszünteti az elbocsátást, ha az elbocsátás időtartama alatt szabadságvesztésre ítélik, vagy javítóintézeti nevelést rendelnek el, ha más büntetést vagy intézkedést szabnak ki. Amennyiben megszüntetik az ideiglenes elbocsátáson töltött időt az a javítóintézeti nevelésbe nem számítható be. Ha a javítóintézeti nevelés vagy az ideiglenes elbocsátás alatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, akkor végre kell azt hajtani. A javítóintézeti nevelés hátralevő részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni, 2 napi javítónevelés helyébe ilyenkor 1 napi szabadságvesztés lép.

Amennyiben a fiatalkorú a javítóintézeti nevelés alatt betölti a 21. életévét, akkor elbocsátják az intézetből⁸³.

⁸³ Bv.tv. 382.§ (1)

LÁTOGATÁS AZ ASZÓDI JAVÍTÓINTÉZETBEN

A felhasznált fotók az Aszódi Javítóintézet igazgatójának engedélyével kerültek be a dolgozatba

Aszódi Javítóintézet története

Az 1878.évi V. törvénycikk rendelkezett a javítóintézetek létrehozásáról. 1884-ben építették fel az első javítóintézetet Aszódon, Dr. Pauler Tivadar igazságügyi miniszter 62 000 koronáért vásárolta meg a cukorgyár 35 hektáros területét a vasút szomszédságában. Az építkezési munkálatokon a minisztérium a váci Királyi Országos Fegyintézetből 50 fegyenc és 3 felügyelő dolgozott. A munkát 1884. március 3-án kezdték el Wagner János budapesti építőmester vezetésével, és 1884. augusztus 14-én pedig már a főépület is készen állt a működésre. 1905 végére már 20 épületből állt, amelyek közül 4 egyemeletes, a többi földszintes volt.

Működési rendszerét tekintve a növendékeket családokba osztották be, melyeket a családfő irányított. A családfő felelt a rábízott család összetartásáért, ellenőrizte a tanítást és a tanulást. Egy családban maximum 20 növendék lehetett (1890-re ez a szám 30-ra emelkedett), az életkort és az erkölcsi szintet figyelembe véve osztották ezekbe a családokba a növendékeket. Minden családban 3 fokozatú erkölcsi kitüntetést vezettek be, amely a fiatalok magatartásának a mércéje lett. Az első fokozat piros, a második piros-fehér, a harmadik piros-fehér-zöld posztócsíkkal jelölt jelvény volt, amit a kabát gallérján viseltek.

1893-ban változások álltak be, ugyanis felismerték, hogy a családi szervezet nem vezet eredményre, mivel a korban előrehaladással vagy az erkölcsi szint változásával új családfőhöz kerülván az addigi nevelési eredmények elvesztek.

Az újonnan érkezők kísérleti családba kerültek, ahol felmérték az újonc viselkedését, igényeit, megfigyelték melyik munkanemben tehetséges, és abba a családba irányították tovább, ahol a legmegfelelőbb feltételek mellett fejlődhetnek.

A nevelés során fontos a tanulás, a munka, ugyanis így válhat az intézményből kikerülve a társadalom hasznos tagjává a fiatalkorú. Sokféle iparág munkái között próbálhatták ki magukat

a növendékek, mint például asztalos, kőműves, cipész, szabó. Az 1904-ben felállított ipari műhelyekben kocsigyártás volt, melynek sikerességét jól mutatja, hogy az intézet az 1908-as londoni kiállításon dicséretben részesült.

I. világháború érezte hatását az intézet működésében is, a folyamatos hatalmi változások gátolták a további fejlődést. A háború idején alakult meg az intézet területén a Lloyd-féle francia repülőtársaság.

A II. világháború kezdetén, 1944 októberében német autósok elfoglalták a javítóintézet műhelyeit, kiszorítva onnan a növendékeket. A bombázások során az épületek nagy része teljesen tönkrement.

1946-ban érkezhettek vissza a növendékek, akik megpróbálták maguk helyrehozni a megrongált épületeket. Az összefogásnak, a hatékony munkának az eredményeként a javítóintézet 1946. április 12-én kezdte meg újra működését.

Legfontosabb fórum a házi tanács ülése volt, ami havonként egyszer ülésezett, és amelyen az igazgató és a nevelők vettek részt. A ülésen a családfők által benyújtott jelentéseket vitatták meg.

1974-ben az Aszódi Javítóintézet modern otthonépülettel bővült, amely 480 növendék befogadását biztosította. 1981-ben történt borzalmas eset után az intézet életében válságos időszak kezdődött. Az egyik nevelőt saját növendéke gyilkolta meg máig tisztázatlan körülmények között. A nevelőtestület reformokat hajtott végre a válság leküzdése érdekében, átalakították a szakmai normákat, szélesítették a módszertani eszközöket.

1984-ben a válságot dinamikus fejlődés követte, pedagógiai szerkezetváltozás, ami egyéniesített bánásmód megjelenésében kristályosodott ki. 1991-ben megszűnt a fogda, vagyis az egyéni elkülönítés, helyette megjelent a személyiségközpontú nevelés és a személyes élettér megteremtése.

Aszódi Javítóintézet épületei felülről

Interjú Szarka Attila igazgató úrral

2015. szeptember 14-én, 17 órára érkeztem az Aszódi Javítóintézet igazgatójához, Szarka Attilához. Úgy gondolom, hogy személyesen, egy beszélgetés során sokkal egységesebb és tisztább képet kaphattam a javítóintézetek munkájáról, működéséről. Az 1884-es indulás óta 14 vezetője volt az intézménynek. Szarka Attila immáron 25 éve, 1990 óta igazgató, de összességében 33 éve dolgozik az intézetben. A 2012-es kormányrendelet óta a fenntartást a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság látja el.

Az interjúra egy 23 kérdésből álló kérdéssorral érkeztem, amelyek válaszait az elkövetkezőkben ismertetek.

Az Aszódi Javítóintézet falai közé jogerős ítélet alapján kerülnek be az elkövetők, előzetes fogvatartottak nem, viszont utógondozott növendékek is az intézetben tartózkodnak, akik lakhatásukat megoldani nem tudták. Jelenleg 28 elítélt fiatakorút várnak megjeleni önkéntesen, vagy ennek elmaradása esetén a rendőrség segítségét bevonva.

Maximálisan 160 főt tudnak nevelés alá vonni, ebből 130 fő növendék áll most nevelés hatálya alatt. Zömében lopás, rablás miatt, nem jelentős számban hivatalos, közfeladatot ellátó személy elleni bűncselekmények, szexuális bűncselekmények, kevesen okirattal való visszaélés miatt töltik büntetésüket, élet elleni bűncselekmények csak szórványosan fordulnak elő (jelenleg élet elleni bűncselekményt elkövetett növendék nem tartózkodik bent). A visszaesők arány nem túl magas, általában 1-3 főnél szokta a bíróság elrendelni a javítóintézeti nevelést ideiglenes elbocsátásnál. Azonban a javítóintézeti nevelésből kikerültek 10%-a börtönbe kerül újabb bűncselekmény elkövetése okán.

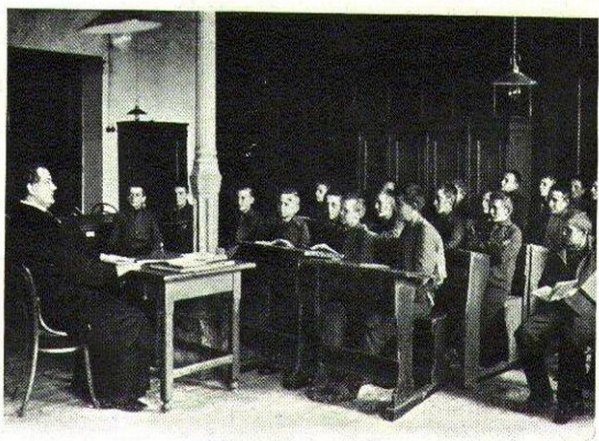
A növendékek családi környezetére, mint mikrokörnyezeti tényezőre alapvetően ugyanazt mondhatjuk el, mint általánosságban. A fiatakorú elkövetőn kívül a szülőkhöz is előfordulnak a kriminalitás jegyei, sokan hátrányos helyzetű, rossz körülmények között élő családból érkeznek. Legtöbbjük 16-17 éves, hiszen, ahogy az igazgató úr is fogalmazott, ez a legzűrösebb időszak egy fiatal életében. Legtöbbjük az általános iskola közepén tart, a 8. osztályt alig fejezték be közülük, elvértve találunk olyat, aki középiskolai vagy szakközépiskolai végzettséggel rendelkezne, mindemellett találunk funkcionális vagy teljes analfabétákat is az elkövetők között.

Igazgató úr szavaival élve „Az ítélet meghozatalával az igazságszolgáltatás befejezte a munkáját”, és az intézet feladata a továbbiakban a fiatakorú elkövető visszaintegrálása a társadalomba, hogy esélyt kaphasson egy kiegyensúlyozott életre. Az intézet jelszava: „Esélyt adunk, utat mutatunk”, ami kifejezi az intézmény legfőbb célját. A szocializációs hiányosságokat, a személyiség helyes irányba terelését, a nevelést úgy próbálják meg megvalósítani, hogy a fiatakorú ne érezze, hogy büntetés-végrehajtási nevelés alatt áll, családot alakítanak ki köréjük, erkölcsi értékeket közvetítenek számukra. Egyszerre oldják gátlásaikat, szorongásaikat, kezelik a szenvedélybetegségeiket, szellemi-érzelmi-testi fejlődés hármását egyszerre biztosítják.

A fiatakorú elkövetőt bekerülését követően különféle szempontok szerint csoportosítják, egy csoportba 6-12 növendéket helyeznek, értük 1 vagy 2 nevelő felel. Kulcsszó az együttműködés, és ebben az együttműködésben a nevelő a kulcsszereplő ezekben, hiszen minden információt tud a gyerekekről, valóban a családfő szerepét tölti be, ahogy azt a régi elnevezés is idézi. A nevelő az a felnőtt, aki mintát, példát mutat a növendékeknek, ezért fontos, hogy minden cselekedetében ez megmutatkozzon a példamutatás. A nevelő feladata többek között, hogy a családból hozott alacsony morális értékeket felhúzza, hiszen az ide bekerültek között sokaknál

beszélhetünk az anya, apa vagy mindkettőjük érzelmi kapcsolat sérüléséről gyermekükkel. A fiatalok több mint 50%-a már próbált valamilyen tudatmódosítót, és 10% legalább tartós szerhasználó közülük. 1986 óta működik egy terápiás csoport az intézetben, ahol a szenvedélybetegségben küzdőket próbálják segíteni, sokan közülük épp függőségük miatt kerültek be, hiszen a tudatmódosító szerekhez, vagy a játékszenvedély kielégítéséhez pénzre van szükségük, amit gyakran bűncselekmények elkövetésével próbálnak megszerezni.

Az intézetben szigorú, eltérést nem megengedő napirendben élik a mindennapjaikat a növendékek, a rendszeresség kiemelkedően fontos elem. Mindennapra megvalósítható, a gyermek számára megfelelő célokat tűznek ki, amelyet lekísér az ellenőrzés és az értékelés. Reggel 6 órakor ébresztő, 8 órakor megkezdik a tanulást, a terápiát vagy a munkát, 20 órától 21.30-ig lehetőségük van televíziót nézni, olvasni, társasjátékozni, azonban csoporton belül egész nap ellenőrzik őket, és minimum 1 nevelő mellettük van. Szabadidejüket is irányítottan tölthetik el, lehet ez kulturális program (jutalomként nevelővel mozi, színház, cirkusz látogatás), sport, de működik filmszakkör is. Tanulásra különös hangsúlyt fektetnek. Általános iskola 5-6-7.osztályában van lehetőségük tanulni a növendékeknek, a 8. osztály elvégzése kötelező, tekintet nélkül arra, hány éves az adott fiatalember, de lehetősége van saját ütemében haladni, a rendszer időfüggetlen. Az általános szintű oktatás mellett speciális szakiskola is működik, többek között szobafestőnek, kosárfonónak, hegesztőnek (Uniós munkaerő piacra), kisállattenyésztőnek, mezőgazdasági munkásnak tanulhatnak, ami a kikerülést követően a megélhetésüket jelentheti.

(Tanítás régen és most)

A tanulás mellett lehetőség van dolgozni is, a szakiskolában megtanultakat a gyakorlatban is tudják kamatoztatni, a növendékek festik az intézetet, végzik az asztalos munkákat, mindezért pedig jutalmat kapnak, amiből aztán például haza tudnak utazni, ha engedélyt kapnak rá. Az intézet épületeinek, így az igazgató úr irodájának díszei is a növendékek keze munkáját dicsérik.

Ahogy arra korábban is utaltam, a megfelelő magatartást jutalmazták, a nem megfelelőt szankcionálják.

Nem megfelelő magatartás esetén, a Fegyelmi Tanács meghallgatja a növendéket, legsúlyosabb esetben zárt intézeti részlegbe küldhetik. A zárt intézeti részlegben is csoportokba osztják őket, ezek a csoportok jogállásukban különböznek a többi csoportból, bizonyos lehetőségeket korlátoznak náluk, így próbálják tudatosítani a növendékben a rossz magatartásának következményeit. Korábban egyéni elkülönítés működött, ma már erre nincs törvényi lehetőség, 1995-ben megszűnt az ENSZ által, ugyanis ez ártalmas volt a fiatalkorú számára.

Az intézet belső szerve az Intézeti Tanács, amely egy egyszemélyes bíróságnak felel meg, itt szembesítik a növendéket az együttműködésével. A tanács elrendelheti, javasolhatja az ideiglenes elbocsátást vagy a zárt részlegbe történő utalást.

Az intézet szorgalmazza a családdal való kapcsolattartást, azonban magán a családon is múlik, hogy erre sor kerül-e. Korlátozás nélkül van lehetőség levezésre, csomagfogadásra, meghatározott napokban telefonálásra. Minden vasárnap a látogatás napja, de más napokon is biztosítható igény esetén.

A fegyelmezés mellett jutalomban is részesülhetnek a fiatalok. A jutalom a magatartáshoz mérten lehet igazgatói dicséret, tárgyi jutalom, eltávozás, legvégül jogszabályi és pedagógia feltételek egyszerre teljesülése esetén ideiglenes elbocsátás.

Az intézetből való elbocsátást követően a fiatalkorú életét követni nehéz az Adatvédelmi törvény miatt, de sokan adnak hírt magukról. A büntetés-végrehajtási nevelés a befogadástól a szabadulásig terjedő időszakra nézve fejti kihatását, de hosszú távú célját a szabadulás utánra tartogatja. Az utógondozás már sikeresebb az intézeten belül, ugyanis a javítóintézet felkínál lakásokat igény esetén az újrakezdéshez, az elinduláshoz.

Az igazgató urat arról is kérdeztem, hogy van-e olyan fiatal, aki az emlékeiben maradt, és akire szívesen emlékszik vissza. Ennek kapcsán mesélt nekem egy Lajos nevű volt növendékről, aki lopás miatt került be a javítóintézetbe. Szorgos munkával már az intézeten belül dolgozni kezdett, később kikerülve 9 évig volt utógondozott. Sikeresen munkaviszonyt létesített, pénzt gyűjtött és házépítésbe kezdett, ma 3 gyermek édesapja és házas, ami jól mutatja, hogy van kiút, segítséggel ki lehet kerülni a bűnözői életvitelből. Lehetőségem volt néhány emléktárgyat is megtekinteni, amiket növendékek készítettek az igazgató úr részére, így láthattam például agyagból készült hamutartót vagy alumíniumcseppekből kireszelt mérnöki pontosságú kockát, mindkét tárgy készítője a későbbiekben elhunyt. A növendékek által készített tárgyak, amelyek mind az intézet épületeit, igazgató úr irodáját végigkísérik festményeken, dísz tárgyak formájában arra engednek következtetni, hogy ezek a fiatalok nemcsak bünt elkövetni, hanem tevékenyen alkotni is képesek, és kezeik nem csak elvenni, hanem adni is képesek.

A bűnös kezek alkotni is képesek

BEFEJEZÉS

A bűnözés, kiváltképp a fiatalkorúak bűnözése a legfontosabb megoldandó problémák között szerepel, olyan összetett probléma, amelyet csak komplex fellépéssel lehet orvosolni, és amelyhez a társadalom együttgondolkodására van szükség. Hatékony fellépéshez tudományos megalapozottság szükséges, az emberrel foglalkozó különböző tudományok együttes fellépése hozhat változást. Talán a legkézenfekvőbb megoldás lehet a megelőzés, megakadályozni, hogy egyáltalán megfogalmazódjon a bűncselekmény elkövetése. Fiatalkorúak esetén jelentős eszköz lehet a megfelelő időben megfelelő eszközzel történő következetes nevelés. A nevelésben szerepet kell vállalni a családnak, a tanároknak egyaránt.

Véleményem szerint a megoldási lehetőségek két irányba mutathatnak, egyrészt beszélhetünk megelőző megoldásokról, amelyek még a bűncselekmény létrejötte előtt kínálnak lehetőséget, hogy ne is kerüljön sor jogellenes magatartás kifejtésére, illetve beszélhetünk olyan megoldásokról, amelyek a bűncselekményt elkövető fiatalokat terelik vissza az egyensúlyba.

Ha magát a kriminalizálódás folyamatát akarjuk megakadályozni, komplex módon kell eljárunk. Azokat a makro- és mikrokörnyezeti tényezőket, rizikófaktorokat kell a normális szintre emelni, amelyek a demoralizálódást okozhatják. Ezek alapján fontos a fiatal számára a megfelelő környezet, az esetleges társadalmi-gazdasági okok felszámolása, a családi kapcsolatok erősítése, érzelmi kötelék, tisztelet kialakítása. Ha ezek a tényezők hiányt szenvednek, szükség van a pótlásra valamilyen segítség által, így kiemelendő a civil szervezetek, alapítványok, gyámhatóság szerepe. Ha a családi körülmények nem megfelelőek, a gyermeket megfelelő időben ki kell emelni. A gyermek a családon kívül a legtöbb időt az iskolában tölti, így nagy hangsúlyt kell kapniuk a pedagógusoknak is morális értékek

közvetítésében. A szülők figyelmének ki kell terjednie a gyermek iskola utáni szabadidő eltöltésére is, és meg kell akadályozniuk, hogy esetlegesen rossz társaságba kerüljön, szenvedélybetegségbe essen. Ha a fent felsoroltak a megfelelő egyensúlyba kerülnek, a gyermek nem fog a szocializációs folyamat elszenvedő alanyává válni.

Más lehetőségeink és feladataink vannak akkor, ha már a fiatalkorú valamilyen bűncselekményt elkövetett, és vissza szeretnénk téríteni a helyes irányba. Elsődleges cél ebben az esetben, hogy tudatosítsuk a fiatalkorúban tettének helytelenségét, és visszatérjük őt a társadalomba, ezzel megakadályozva a „bűnözői karrier” elindulását. A büntetőjog által felkínált szankciók mellett ki kell emelnünk a kriminálpedagógia fontosságát, amely arra hivatott, hogy a hibás viszonyulási struktúrát leépítse, célja a büntetés nélküli nevelés⁸⁴, személyiségformálás. A kriminálpedagógia mindezt úgy kívánja megoldani, hogy kialakítja az együttműködési készséget a fiatalban. A bünt és a büntetést pedagógiai szempontok alapján közelíti meg, melynek egyik jelentős képviselője Johannes Amos Comenius⁸⁵, aki szerint minden gyermek nevelhető, és nevelni is kell őket, hogy személyiségük megfelelően kibontakozhasson, amelynek eszközét a tanításban és nem a testi fenyítésben látta. Johann Friedrich Herbart⁸⁶ is kiemelkedő ezen a területen, ő a filozófia oldaláról közelítette meg a kriminálpedagógiát. Nevelés céljaként az erkölcsös magatartás kialakítását tűzte k célul, amit tudatos, tervszerű neveléssel kívánt biztosítani. A nevelést három szakaszra osztotta: a kormányzás során abból indult ki, hogy a gyermekek nem képesek belátásra, ezért ha kell, erőszakkal engedelmességre kell őket rávenni. A következő szint az oktatás, ő használja először a „nevelőoktatás” kifejezést, a tanulás folyamatát szükségesnek találja, ez a legfőbb eszköz, amely fejleszti a jellemet és az akaratot. Végül következik a vezetés, amely egy befejező fázis, a gyermeket a helyes irányon kell tartani, a megfelelő úton vezetni.

Magyar képviselők között Nemes Lipót⁸⁷ nevét érdemes hangsúlyozni, aki gyermek- és ifjúságvédelem keretében a pszichológiai okait kereste a fiatalkori bűnözésnek, vizsgálta az összefüggéseket a bűncselekmény és az egyén jelleme között, ennek megfelelően prevenciós programot készített el.

Fontos a fiatalkorúak esetén az egyéniesítés, vagyis az individualizáció, ami egyben a büntetés-végrehajtási nevelés egyik alapelve. Ez az alapelv abban nyilvánul meg, hogy minden elkövetőt egyénileg kell megvizsgálni, személyiségének jegyeit feltárni, majd ennek alapján kell egyéni terv alapján elkezdni a morális értékrendszer kialakítását, pedagógiai nevelést. A fiatalkorú elkövetők sikeres visszavezetése a társadalomba azért is fontos, mert ők adhatják a bűnözők utánpótlását, és eredményesség esetén a bűnözési mutatók is alacsonyabb szintet érhetnek el.

Nem lehet eltekinteni az állami beavatkozás szükségességétől. Az államnak szerepet kell vállalni a fiatalkorú bűnözés visszaszorításában. Magyarország első bűnmegelőzési stratégiáját a Társadalmi Bűnmegelőzés Nemzeti Stratégiájáról szóló 115/2003. (X. 28.) országgyűlési határozat tartalmazta, amely 5 kiemelkedő pontot tartalmazott, közte a gyermek- és fiatalkori bűnözés csökkentését tűzte ki céljául.

Civil szférának is hangsúlyos a szerepe a bűnmegelőzésben, alkohol- és drogprevencióban egyaránt. A Váltó-sáv Alapítvány az előzetesen letartóztatott, jogerősen elítélt, büntetését letöltött fiatalkorú és felnőtt korú elkövető segítségét tűzte ki céljául. Már a büntetés-végrehajtási

⁸⁴ ENSZ gyermekjogi egyezménye szerint a gyermekközpontú igazságszolgáltatás célja nevelés, társadalomba visszaillesztés

⁸⁵ Johannes Amos Comenius (1592-1670) cseh származású pedagógus és író. A „nemzetek tanítójá”-nak is nevezik, ő az első modern pedagógus

⁸⁶ Johann Friedrich Herbart (1776-1841), filozófus, neveléstudós, pedagógus.

⁸⁷ Nemes Lipót (1886-1960), hazai gyermekvédelem úttörője

Jelige: Bűnös ártatlanok

intézetben felveszik a kapcsolatot az elkövetőkkel, és minden lehetséges segítséget próbálnak számukra megadni a visszailleszkedéshez, munkába álláshoz, a diszkrimináció elkerüléséhez. Folyamatosan gondozzák és támogatják a hozzájuk érkezőket.

Ha a megelőzés és a többi megoldási lehetőségek valamelyike vagy legtöbbje kifejti a hatását, a társadalomban a bűnös ártatlanok helyett büntelen ártatlanok alkothatják a jövő jól működő nemzedékét, amely mindannyiunk célja és érdeke.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönöm konzulensemnek, Prof. Dr. Domokos Andreának a pályázat során adott hasznos ötleteit és jó tanácsait. Illetve köszönettel tartozom az Aszódi Javítóintézet igazgatójának, Szarka Attilának, amiért időt szakított az interjú elkészítésére.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- **Bakóczy Antal, Sárkány István: Erőszak a bűnözésben**
BM Kiadó, Budapest 2001.
- **Balogh Jenő: Fiatalok és a büntetőjog.**
Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvény-társulat, Budapest, 1909.
- **Beccaria, Cesare: A bűnökről és a büntetésekről.**
(Fordította: Madarász Imre) Országos
- **Belügyi szemle, 1997.3. sz.**
- **Charles S. Carver – Michael F Scheier: Személyiségpszichológia**
Második, átdolgozott kiadás, OSIRIS kiadó, Budapest 2006.
- **dr. Déri Pál: Korszerű bűnözés**
Országos Rendőr-főkapitányság Budapest, 1991.
- **Dr. Huszár Tibor: Fiatalok bűnözők** (Adalékok a fiatalok bűnözés
problematikájához az 1950-1959. évek felmérései alapján)
Tankönyvkiadó, Budapest 1964.
- **Dr. Kun Béla, Dr. Ládai István: A fiatalok kriminalitása ellen való
küzdelem Magyarországon**
Igazságügyi Minisztérium, 1905.
- **Dr. Szabó András: A fiatalok és a büntetőjog**
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1961.
- **Dr. Vigh József: A fiatalok bűnözése és a társadalom**
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1964
- **Gönczöl Katalin, Korinek László, Lévai Miklós: Kriminológiai ismeretek,
bűnözés, bűnözéskontroll,**
CORVINA, Egyetemi Könyvtár 1996.
- **Kriminológiai Közlemények 66.**
Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest 2010.
- **Kriminológiai tanulmányok 52.**
Országos Kriminológiai Intézet, Budapest 2015. Felelős szerkesztő: Dr. Vókó György
- **Látens fiatalok devianciái, fiatalok devianciái egy önbevalláson alapuló
felmérés tükrében- „ISRD-2”, kutatás vezetője: Dr. Kerezsi Klára, Résztvevő kutatók: Dr.**
Parti Katalin, Dr. Győry Csaba, Dr. Bolyky Orsolya, Dr. Sárkány Eszter
Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Kriminológiai Tanszék és
Országos Kriminológiai Intézet, Budapest 2008.
- **Lőrincz József: A fiatalok büntetés-végrehajtása**
Citoyen, 1998.
- **Módos Tamás: Büntetés-végrehajtási nevelés**
Rejtjel Kiadó, Budapest 1998.
- **Münnich István, Szakács Ferenc: Bűnöző fiatalok, a bűnözés megelőzésének
kérdései válogatás kriminálpszichológiai tanulmányokból**
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1977
- **Nagy Ferenc: A fiatalok büntetőjog reformjának szükségességéről.**
Magyar Jog. 1994.5. sz
- **Pál László: Bevezetés a kriminálpedagógiába**
Készült az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum sokszorosító üzemében Budapest, 1974
- **Szabó András: A büntett és büntetés**
Gondolat, Budapest 1979.
- **Szemán László: Kis szörnyetegek (Gyilkos lányok, fiúcskák)**
B.U.S Press, 2002.

- **Vaskuti András: Az életkor és a fiatalokúakra vonatkozó rendelkezések az új Btk-ban**
Jogtudományi Közlöny 2015. április
- **Vavró István: A gyermekkorúak jogsértései és a fiatalokú bűnözés főbb jellemzői**
Budapest: Bűnmegelőzők Országos Szakmai Szövetsége, 2009.

Weboldalak, letöltött tartalom

- <http://www.vg.hu/kozelet/jog/javit-e-a-javitointezet-436764>
(megtekintve: 2015.08.15.)
- <http://www.arsboni.hu/a-fiatalokú-bunozes-dinamikaja-strukturaja-tenyezoi.html>
(megtekintve: 2015.08.15.)
- <http://www.jogiforum.hu/hirek/18864>
(megtekintve: 2015.08.28.)
- <http://digilib.mtak.hu/B333/issues/vol02/B3330204.pdf>
(megtekintve: 2015.08.29, Finkey Ferencz: Büntetés és nevelés, tanulmány 1922.)
- http://www.ulnokok.hu/Data/Sites/1/gyerekb%C5%B1n%C3%B6z%C3%A9s-okai-varadi_erika.pdf
(megtekintve: 2015.09.01.)
- <http://gyermekbantalmazas.hu/celcsoportok/szakembereknek/item/a-fiatalokú-bnoezes-aktualis-kerdesei>
(megtekintve: 2015.09.01.)
- <http://www.valtosav.hu>
(megtekintve: 2014.09.10.)

Tankönyvek

- **Deres Petronella-Domokos Andrea: Büntető anyagi jog II. az új BTK. alapján**
Patrocinium, Budapest 2014.
- **Dr. Deres Petronella, PhD Dr. habil. Domokos Andrea: Büntető anyagi jog I. az új Btk. alapján**
Patrocinium, Budapest 2013.
- **Gellér Balázs József: A magyar büntetőjog tankönyve I.**
Magyar Közlöny lap- és Könyvkiadó, Budapest 2008.
- **Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része.**
HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest 2008.

Jogforrások

- 1/2015(I.14.) EMMI rendelet- A javítóintézetek rendtartásáról
- 115/2003 (x.28.) OGY határozat a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról
- 1878.évi V. törvénycikk – Csemegi-Kódex
- 1879. évi XL. tv. a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról
- 1908.évi XXXVI. tv a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról
- 1951. évi 34. tvr. a fiatalokúakra vonatkozó büntetőjogi és büntető eljárási rendelkezésekről
- 1961. évi V. tv. a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről

- 1991. évi LXIV. tv a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről
- 1998.évi XIX. tv a büntetőeljárásról
- 2011/92/EU irányelv
- 2012.évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- 2013.évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- 316/2012 (XI.13.) Kormányrendelet a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóságról
- 60. BK vélemény a felfüggesztett szabadságvesztés és a javítóintézeti nevelés együttes alkalmazásáról
- 8/1959 BM. Sz. utasítás
- ENSZ „pekingi szabályok”, 1985
- ENSZ Gyermekjogi Egyezmény, 1989.
- Európa Tanács 20/2000. számú ajánlása
- Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmánya, 1966

MELLÉKLET : Interjú kérdései

Látogatás az Aszódi Javítóintézetben

Interjú Szarka Attilával

(2015.09.14. 17 óra)

1. Mióta igazgató az Aszódi Javítóintézetben?
2. Az intézmény létrejötté (1884) óta hány igazgatója volt az intézetnek?
3. Ki az intézet fenntartója?
4. Kik kerülnek az Aszódi Javítóintézet falai közé?
5. Javítóintézeti nevelés alatt állók vagy elbocsátottak közül van olyan fiatalkorú (k), aki az emlékeiben megmaradt?
6. Mekkora a maximális kapacitás?
7. Hány növendék áll jelenleg nevelés alatt?
8. A korábban létrejövő Házi tanács ülése működik még?
9. Milyen bűncselekmény típusok miatt kerülnek be ide?
10. Van közöttük visszaeső?
11. Milyen a nevelők és a fiatalok közötti viszony? Működik még a családok rendszere? Ha nem, hogyan történik a nevelés?
12. Milyen családi környezetből érkeznek az intézet falai közé?
13. Az intézetbe kerülők milyen tanulmányi végzettséggel rendelkeznek?
14. Milyen tanulmányi lehetőségek vannak az intézetben?
15. A növendékek között, van-e aki valamilyen szenvedélybetegségben szenved? Ha van, milyen lehetőségei vannak a szenvedélybetegség leküzdésében?
16. Hogyan telik egy nap az intézetben?
17. Milyen szabadidős tevékenységekre van lehetőség?
18. Működik-e jutalmazási és fegyelmezési rendszer?
19. Egyéni elkülönítést alkalmaznak?
20. Növendékeknek van lehetőségük dolgozni?
21. Hogyan történik a kapcsolattartás a családtagokkal?
22. Ideiglenes elbocsátásnak milyen feltételei vannak?
23. Intézetből való elbocsátást követően figyelemmel kísérik a fiatalkorú életét? (utógondozás, utánkövetés)